

**Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка**

**Факультет іноземних мов
Кафедра англійської філології та методики навчання англійської мови**

Кваліфікаційна робота

**ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНИХ НАВИЧОК У ПИСЬМІ ТА ГОВОРІННІ В
УЧНІВ 7-ГО КЛАСУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ**

**Спеціальність 014 Середня освіта
Предметна спеціальність 014.021 (Мова та зарубіжна література
(англійська))**

**Освітня програма «Середня освіта (Англійська мова,
німецька/французька мови та літератури, зарубіжна література)»**

**Здобувача другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Мельник Ангеліни Андріївни**

**НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
кандидат педагогічних наук, доцент
Серняк Оксана Михайлівна**

**РЕЦЕНЗЕНТ:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ломакович Валентина Ярославівна**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ І. ЛЕКСИЧНИЙ КОМПОНЕНТ ЯК ОСНОВА ПРОЦЕСУ ОВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ.....	6
1.1. Лексична компетентність у структурі іншомовної комунікативної компетентності.....	6
1.2. Особливості навчання говоріння як виду іншомовної мовленнєвої діяльності (монологічне та діалогічне мовлення).....	14
1.3. Формування лексичних навичок у письмі на уроках іноземної мови. Висновки до розділу 1.....	19
РОЗДІЛ ІІ. РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ 7-ГО КЛАСУ В ГОВОРІННІ ТА ПИСЬМІ ШЛЯХОМ РОЗШИРЕННЯ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ.....	27
2.1. Навчальні матеріали для розвитку словникового запасу учнів (флеш-картки, малюнки, роздаткові матеріали для говоріння та письма, тексти тощо).....	27
2.2. Комплекс вправ і завдань для розвитку лексичної компетентності у письмі та говорінні учнів 7-го класу.....	33
Висновки до розділу 2.....	43
РОЗДІЛ ІІІ. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЗАПРОПОНОВАНОГО КОМПЛЕКСУ ВПРАВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНИХ НАВИЧОК УЧНІВ 7-ГО КЛАСУ.....	45
3.1. Діагностика рівня сформованості лексичних навичок учнів 7-го класу.....	45
3.2. Організація та проведення експериментального дослідження.....	51
3.3. Аналіз та узагальнення результатів експериментального дослідження.....	55
Висновки до розділу 3.....	60

ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	66
ДОДАТКИ.....	70

ВСТУП

В умовах модернізації сучасної освіти в Україні особливого значення набуває формування іншомовної комунікативної компетентності учнів. Знання іноземної мови розглядається не лише як навчальна ціль, але як засіб соціалізації, інтеграції в міжнародний освітній простір та розвитку критичного мислення. Одним із ключових компонентів іншомовної комунікативної компетентності є лексична компетентність, що забезпечує учням можливість розуміти висловлювання, будувати усні та письмові повідомлення, адекватно реагувати в різних ситуаціях спілкування.

Формування лексичної компетентності є складним і поетапним процесом, який передбачає засвоєння нових лексичних одиниць, їх закріплення, автоматизацію та перенесення в продуктивне мовлення. Ефективність цього процесу значною мірою залежить від правильно підібраних навчальних матеріалів і методів роботи з ними. Сучасна методика навчання англійської мови пропонує широкий спектр ресурсів – флеш-картки, ілюстративні матеріали, роздаткові завдання, адаптовані й автентичні тексти. Проте, незважаючи на велику кількість досліджень, питання оптимального використання цих матеріалів для розвитку саме продуктивних лексичних навичок у говорінні та письмі школярів середньої ланки залишається актуальним.

Актуальність дослідження зумовлена потребою у створенні методично обґрунтованої системи вправ, яка б забезпечувала цілеспрямоване, інтерактивне та комунікативне опрацювання лексики учнями 7 класу. У цьому віці школярі вже володіють базовим словниковим запасом, але часто мають труднощі з переходом від пасивного розуміння слова до його активного використання в усному та писемному мовленні. Тому важливо розробити комплекс завдань, спрямований на розвиток самостійності, творчості та мовленнєвої гнучкості учнів.

Об'єктом дослідження є процес формування лексичної компетентності учнів основної школи у вивченні англійської мови.

Предметом дослідження – навчальні матеріали та система вправ, спрямовані на розвиток продуктивних лексичних навичок учнів 7 класу в говорінні та письмі.

Мета роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні та практичній розробці комплексу вправ для формування лексичної компетентності учнів 7 класу, а також у перевірці його ефективності в умовах навчального процесу.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання:

- Проаналізувати психолого-педагогічні та лінгводидактичні засади формування лексичної компетентності учнів у вивченні англійської мови.
- Охарактеризувати ефективні типи навчальних матеріалів (флеш-картки, ілюстративні матеріали, роздаткові завдання, тексти) та визначити їхню роль у розвитку продуктивних лексичних навичок.
- Розробити комплекс вправ для формування лексичної компетентності учнів 7 класу у говорінні та письмі.
- Експериментально перевірити ефективність запропонованого комплексу та оцінити рівень сформованості лексичної компетентності учнів.

Методи дослідження включають аналіз наукової літератури, узагальнення досліджень, тестування, педагогічний експеримент, кількісний та якісний аналіз результатів.

Наукова новизна роботи полягає у створенні цілісної методичної системи вправ, що інтегрує різні типи навчальних матеріалів та орієнтується на розвиток саме продуктивних лексичних навичок учнів 7 класу. Практична значущість полягає в можливості використання результатів роботи вчителями англійської мови у закладах загальної середньої освіти для підвищення ефективності формування лексичної компетентності.

Структура магістерської роботи складається зі вступу, двох розділів, що включають теоретичну й практичну частини, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ І. ЛЕКСИЧНИЙ КОМПОНЕНТ ЯК ОСНОВА ПРОЦЕСУ ОВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ

1.1. Лексична компетентність в структурі іншомовної комунікативної компетентності

Сучасний рівень вимог сьогодення, у період поступового входження нашої держави до європейського суспільного простору, обумовлює необхідність якісного підвищення рівня володіння членами українського суспільства іноземних мов. На сучасному етапі першочерговим завданням є навчання іноземної мови як засобу міжнародного спілкування. Практичною метою навчання іноземної мови у закладах освіти має стати підготовка учнів та студентів до реального спілкування іноземною мовою.

Враховуючи вищезазначене, сучасні вчені вважають провідним методологічним принципом комунікативну спрямованість навчання іноземних мов. Це означає, що навчання іноземних мов має базуватися на формуванні в членів українського суспільства іншомовної комунікативної компетентності [8, с. 7].

У психолого-педагогічній літературі термін «компетентність» розглядається як «... категорія оцінна, що характеризує людину як суб'єкта певного виду діяльності й забезпечує досягнення успіхів. При цьому оцінюються такі компоненти, як структура знань і вмінь, ціннісні орієнтації, ставлення до діяльності, її результативність і здатність до її вдосконалення» [38, с. 2].

Відтак, сучасна методика навчання іноземних мов трактує іншомовну комунікативну компетентність як «...інтегративне утворення особистості, що має складну структуру й виступає як взаємодія і взаємопроникнення лінгвістичної, соціокультурної й комунікативної компетентностей, рівень сформованості яких дозволяє ефективно здійснювати іншомовну, а отже, міжмовну, міжкультурну й міжособистісну комунікацію» [1, с. 3].

На думку М. Кенела, «... складовими структури іншомовної комунікативної компетентності є: дискурсивна компетентність (здатність поєднувати окремі речення у зв'язне усне або письмове повідомлення, дискурс, за допомогою різноманітних синтаксичних та семантичних засобів); соціолінгвістична компетентність (здатність здійснювати мовленнєвий акт та дискурс відповідно до певного соціолінгвістичного контексту іншомовної комунікації); стратегічна компетентність (здатність обирати адекватну стратегію дискурсу з метою підвищення ефективності іншомовної комунікації); лінгвістична компетентність (здатність розуміти та продукувати раніше засвоєні або аналогічні їм висловлювання, а також потенційна здатність розуміти нові висловлювання іншомовного середовища)» [39, с. 3].

У фокусі нашого дослідження, перш за все, знаходиться іншомовна лінгвістична компетенція, яка розглядається сучасною методикою навчання іноземних мов, як багатогранна конструкція, одним з невід'ємних компонентів якої є лексична компетентність, яка відіграє ключову роль у формуванні здатності людини розуміти, вимовляти та маніпулювати словами в іншомовному контексті. Це здатність розуміти та використовувати слова та словосполучення в іншій мові. Це включає знання лексики, її значень, синтаксису та контексту, в якому вона використовується.

Лексика в системі мовних засобів є тією необхідною ланкою, яка утворює цілісні змістовні зв'язки. Під терміном «*лексика*» розуміють «...сформований словниковий запас певної мови, її окремих сфер чи діалектів. Оволодіння лексикою при вивченні іноземної мови має системоутворююче значення, оскільки вона є одним із основних компонентів, необхідних для отримання навичок ефективного говоріння, читання, аудіювання і письма» [12, с.764].

За своєю суттю вивчення іноземної мови передбачає більше, ніж просте запам'ятовування слів. Учні повинні не тільки розпізнавати слова, але й розуміти їхні нюанси, розшифровувати їх належне вживання та оцінювати тонкі варіації, які контекст надає їхнім значенням.

Виокремлюють наступні «показники сформованості лексичної компетентності виступають наступні вміння учнів:

- усвідомлено імітувати звуковий образ іншомовного слова; автоматично знаходити необхідні слова у ментальному лексиконі;
- комбіновано вживати слова в залежності від ситуації спілкування; висловлювати одну й ту саму думку, використовуючи різні лексичні одиниці;
- передбачати значення слова за контексту; виходити із ситуації лексичного утруднення різними шляхами; проводити лексичну самокорекцію» [37, с. 13].

Означені вміння свідчать про сформовану іншомовну лексичну компетентність та, як наслідок, високий рівень спілкування іноземною мовою.

Особливість формування лексичної компетентності школярів у тому, що вона пов'язана з усією освітньою роботою і здійснюється в процесі роботи над розвитком лексичного досвіду. Оволодіння лексичною компетентністю, у свою чергу, становить основу навчання учнів англійської мови.

Входячи до структури мовної компетентності, лексична компетентність охоплює низку складових.

- *Словниковий запас*, який передбачає знання окремих слів і виразів, що входять до лексичного складу мови. Словниковий запас включає розмаїття слів та виразів, які знає мовець, а також лексичну глибину, тобто розуміння варіантів значень слів та їх вживання в різних контекстах.
- *Контекстуальне розуміння іншомовної лексики*: здатність розуміти слова та вирази у контексті речення, тексту або дискурсу. Це включає здатність визначати зміст незнайомих слів з контексту, вміння розрізняти між різними значеннями слів, залежно від контексту вживання.
- *Спосіб вивчення іншомовних слів*: уміння навчатися нових слів і розвивати словниковий запас. Це включає в себе ефективну стратегію вивчення слів та вміння користуватися різними джерелами інформації, такими як словники, інтернет-ресурси, аудіо- та відео матеріали [37, с. 10].

Компоненти лексичної компетентності утворюють взаємопов'язану мережу, кожен елемент якої сприяє здатності учня розуміти, знаходити та ефективно використовувати слова. Досягнення лексичної компетентності передбачає розвиток володіння цими компонентами, створення багатого та динамічного репертуару словника, який сприяє успішному спілкуванню іноземною мовою.

Як складова лексичної компетентності, *словниковий запас* відіграє центральну роль у процесі спілкування, дозволяючи людям передавати значення, висловлювати ідеї та розуміти висловлювання інших. Лексичний компонент охоплює весь репертуар слів і фраз у мові. Вивчаючи іноземну мову, учні повинні розширювати свій лексикон, щоб ефективно брати участь у спілкуванні.

Набуття словникового запасу виходить за рамки простого запам'ятовування; це передбачає розуміння значень слів, контекстів використання та сполучень. По мірі прогресу учні розвивають лексичну компетентність, яка передбачає не лише знання окремих слів, але й опанування їхніх синтаксичних і семантичних зв'язків у реченнях і дискурсі.

В усному та письмовому мовленні багатий лексичний запас дає людям змогу точно формулювати ідеї та красномовно висловлюватись. Таким чином, лексичний компонент служить містком, що з'єднує різні мовні навички, сприяючи цілісному розвитку мови.

Формування лексичної компетентності, як і будь-якої компетентності, відбувається на основі формування розвитку відповідних навичок.

Під *навичкою* розуміємо автоматизовані компоненти свідомо виконуваної діяльності, які утворюються шляхом вправи і тренування, тобто одиницю вміння. Вміння, в свою чергу, розглядається як «свідома діяльність, заснована на системі підсвідомо функціонуючих дій.

У методичній літературі *лексична навичка* визначається як «автоматизована дія з вибору лексичної одиниці адекватно задуму і її правильному поєднанню з іншими одиницями в продуктивному мовленні і автоматизоване сприйняття, і асоціювання зі значенням в рецептивному мовленні» [37, с. 9].

Одним із помітних аспектів *лексичного компонента* є його *динамічний характер*, адже мова розвивається з часом, включаючи нові слова та вирази та відкидаючи застарілі. Як результат, лексично компетентна особа не обмежується фіксованим набором слів, але й володіє здатністю до адаптації та креативністю, щоб динамічно використовувати мову.

Тому, сучасний вчитель іноземної мови усвідомлює, що процес вивчення іноземної мови має бути спрямованим на сучасне використання та постійне оновлення лексики. Ознайомлення з автентичними матеріалами, такими як література, медіа та розмови з реального життя, стає необхідним для опанування найновішого словникового запасу та сприйняття найтонших нюансів мови.

Сучасна методика навчання іноземних мов виокремлює низку критеріїв, які висвітлюють рівень засвоєння учнем лексики сформованості лексичної компетентності:

- *ширина словникового запасу*. Це обсяг словникового запасу, що вказує на загальну кількість слів, які знає учень. Широкий словниковий запас дозволяє людям розуміти широкий спектр текстів і точно висловлюватися.
- *глибина словникового запасу*. Це досконале розуміння окремих слів, включаючи їх значення, використання в різних контекстах і пов'язаних словосполученнях. Глибина підвищує комунікативну точність, дозволяючи учням вибирати слова, які точно відповідають їхнім передбачуваним значенням.
- *знання про колокацію*. Має значення усвідомлення того, які слова, як правило, зустрічаються разом, відображаючи природні поєднання, поширені в мові. Навички словосполучень сприяють плавності та автентичності, дозволяючи учням використовувати слова в комбінаціях, які звучать природно для носіїв мови.
- *знайомство зі словами*. Ступінь, до якого учень розпізнає та розуміє слова, враховуючи такі фактори, як частота використання та вплив. Знайомство впливає на доступ до лексики, сприяючи швидшому пошуку слів під час спілкування.

- *ідіоматичні вирази*. Володіння образною мовою, включаючи ідіоми та вирази, які можуть не мати буквального значення. Володіння такими виразами покращує вільне володіння мовою та культурну інтеграцію, оскільки учні можуть передавати значення, що виходять за межі буквального тлумачення.
- *семантичні відношення*. Розуміння семантичних зв'язків між словами, включаючи синонімію, антонімію та гіпонімію. Усвідомлення семантичних зв'язків покращує точність мови, дозволяючи учням передавати тонкі відмінності у значенні.
- *контекстуальна адаптованість*. Це здатність правильно використовувати слова в різноманітних комунікативних контекстах. Адаптивність до контексту гарантує, що учні можуть коригувати своє використання мови на основі формальності, аудиторії чи мети спілкування [20, с. 8-12].

Лексична компетентність не функціонує ізольовано в ширших рамках комунікативної компетентності. Ефективне використання мови передбачає безперервну взаємодію між різними компонентами, а лексична компетентність синергетично взаємодіє з іншими мовними елементами.

До прикладу, лексична перетинається з граматичною компетентністю в побудові осмислених речень. Граматичні знання – це знання граматичних правил мови та їх використання у зв'язку зі словниковим запасом. Це включає знання частин мови, розуміння синтаксису та граматичних структур.

Тоді як граматична компетентність забезпечує синтаксичну точність, лексична компетентність сприяє підбору відповідних слів, забезпечуючи ясність і точність. На відміну від граматики, яка зосереджується на структурі та правилах розташування слів, лексичний запас передбачає заглиблення у значення та вживання окремих слів. Цей компонент служить сховищем лінгвістичних знань, що дозволяє людям розпізнавати, розуміти та створювати мову.

На початковому етапі вивчення іноземної мови можна спілкуватися окремими словами, не володіючи при цьому знаннями граматики. Проте, повноцінне спілкування передбачає взаємодію всіх вищеперерахованих

компонентів. Важливість великого та різноманітного словникового запасу під час вивчення іноземної мови підкреслюється його ключовою роллю у спілкуванні, розумінні та загальному володінні мовою.

Лексичний компонент тісно пов'язаний з іншими мовними навичками, такими як аудіювання, говоріння, читання та письмо. Глибоке знання словникового запасу покращує розуміння під час аудіювання та читання, дозволяючи учням розшифровувати незнайомі слова в контексті.

Зокрема, у лексичний компонент іншомовного мовлення входить *фонетична компетентність* як знання та уміння правильно вимовляти слова в мовленні, що допомагає мовцеві чітко спілкуватися, гарантуючи, що учні можуть точно артикулювати слова. Також важливою є *фонетична обізнаність* як розпізнавання правильної вимови та усвідомлення фонетичних моделей, пов'язаних зі словами.

Щодо навчання учнів іншомовного письма, то життєво важливою навичкою для ефективного письмового спілкування, запобігання непорозуміннь, які можуть виникнути через орфографічні помилки, є *орфоепічна компетентність* як майстерність правильного написання та письмового представлення слів. Означена компетентність є ще однією із складових лексичного компоненту, який служить основою для вивчення іноземної мови.

Водночас, лексичний компонент, охоплює й інші види мовленнєвих компетентностей, які тим чи іншим чином пов'язані з вибором та вживанням іншомовної лексики.

Однією з таких є *прагматична компетентність*, що стосується належного використання мови в різних соціальних контекстах, взаємодіючи з лексичною компетентністю. Вибір слів впливає на прагматичну ефективність спілкування, визначаючи, як повідомлення інтерпретуються іншими.

На вибір лексики впливають і соціолінгвістичні фактори, такі як регіональні відмінності, формальність і культурні норми. Саме *соціолінгвістична компетентність* керує підбором слів, які відповідають соціальному та культурному контексту, сприяючи ефективній комунікації.

У контексті більш тривалого спілкування з лексичною компетентністю взаємодіє *дискурсивна компетентність*. Вона передбачає упорядкування та зв'язування ідей, а також стратегічне використання словника для підтримки зв'язного та змістовного дискурсу.

Стратегічна компетентність полягає у тому, що лексична компетентність використовується стратегічно для подолання викликів спілкування. Вона передбачає вміння компенсувати прогалини в знаннях, а багатий словниковий запас дозволяє учням винахідливо висловлюватися.

Вибір лексики часто містить культурні нюанси. Ось чому гарантією того, що учні розуміють культурні конотації слів, є *культурна компетентність*, яка запобігає неправильному тлумаченню та сприяє міжкультурному розумінню.

У словесній взаємодії лексична компетентність сприяє плавній комунікації. Здатність добирати слова та брати участь у змістовних розмовах забезпечується *інтераакційною компетентністю*.

Ще одним типом компетентності, яка узгоджується з лексичною компетентністю у виконанні комунікативних функцій є *функціональна компетентність*. Під час висловлення думок, опис досвіду чи переконання добре розвинений лексикон дозволяє учням ефективно досягати своїх комунікативних цілей.

Розуміння сучасним вчителем іноземної мови взаємодії між лексичною компетентністю та іншими компонентами комунікативної компетентності дозволяє фахівцеві навчати учнів комплексно, формуючи цілісний характер володіння мовою. Врахування вчителем деталізованого використання лексики з урахуванням контексту підвищує загальну комунікативну ефективність навчання, формуючи складні зв'язки в ширшому контексті вивчення та використання мови.

Таким чином, опанування іноземної мови – це багатогранний процес, який включає в себе набуття різноманітних мовленнєвих компетентностей, однією з найголовніших серед яких є лексична компетентність. У основі означеної компетентності лежить розвиток словникового запасу, який, у свою чергу,

передбачає розвиток лексичних навичок, сприяючи цілісному розвитку мови. Тісно пов'язана з граматичною, фонетичною та орфоепічною компетентностями лексична компетентність підсилюється прагматичною, соціолінгвістичною, дискурсивною, культурною та інтеракційною компетентностями. Врахування сучасним вчителем іноземної мови у процесі навчання учнів означених аспектів сприяє забезпеченню високого рівня навчання іноземної мови.

1.2. Особливості навчання говоріння як виду іншомовної мовленнєвої діяльності (монологічне та діалогічне мовлення)

У процесі оволодіння іноземною мовою особливе місце посідає формування вмінь усного мовлення, адже саме говоріння забезпечує безпосередню реалізацію комунікативної функції мови. Через мовленнєву взаємодію учні отримують можливість не лише відтворювати засвоєний мовний матеріал, але й активно використовувати його у реальних ситуаціях спілкування. Тому навчання говоріння розглядається як центральний компонент процесу формування іншомовної комунікативної компетентності, що поєднує в собі знання, мовленнєві навички, мовні стратегії та соціокультурні вміння.

Говоріння належить до активних, або продуктивних, видів мовленнєвої діяльності, оскільки передбачає самостійне створення мовленнєвих висловлювань. Воно забезпечує процес усного спілкування іноземною мовою як у формі діалогу (у взаємодії з аудіюванням), так і в монологічній формі. Говоріння може бути спрямоване як до одного співрозмовника, так і до необмеженої кількості слухачів. Подібно до будь-якого виду діяльності, воно має певну мету й мотив, що ґрунтується на потребі висловитися, а його предметом є думки мовця. Продуктом мовленнєвої діяльності виступає усне висловлювання – монолог або діалог, а результатом – вербальна чи невербальна реакція слухача на сказане [40].

Говоріння як комунікативна діяльність має низку ознак: ситуативність, цілеспрямованість, інтерактивність, емоційність та спонтанність.

За класифікацією Дж. Брауна, «розвиток усного мовлення передбачає формування у здобувачів здатності до вираження власних ідей у зрозумілій, логічній, граматично правильній і культурно доречній формі.» [10, с.270].

Монологічне мовлення передбачає послідовне, логічно структуроване висловлення думки однією особою. Його головною метою є передача інформації без безпосереднього зворотного зв'язку.

Пікулицька Л. В. описує монологічне мовлення «як зв'язне безперервне висловлювання однієї особи, адресоване одному або кільком співрозмовникам. Метою такого висловлювання є потреба вплинути на інших людей, у чомусь їх переконати, чогось домогтися» [5, с. 1].

Монологічне мовлення відзначається відносною самостійністю щодо ситуації спілкування, тобто воно має бути зрозумілим без додаткового контексту чи підказок співрозмовника. У змісті монологу необхідно висловити всі смислові елементи, які під час діалогічного мовлення можуть залишатися незвученими або зрозумілими з комунікативної ситуації. Типовими видами монологу є опис, розповідь, повідомлення, міркування.

У навчанні англійської мови учнів 7 класу важливо формувати монологічне мовлення поступово – від коротких реплік до зв'язних висловлювань на знайомі теми. Х. Хедж наголошує, що «монологічне мовлення вимагає не лише володіння лексичним і граматичним матеріалом, але й навичок планування, логічної побудови висловлювання, інтонаційного оформлення.» [19, с. 266].

Учні середньої школи мають достатній рівень когнітивного розвитку, щоб узагальнювати інформацію, тому доцільно пропонувати їм завдання на створення коротких виступів, презентацій, описів ситуацій, коментарів до малюнків тощо.

На думку О. Бігич, ефективне формування монологічного мовлення можливе через систему вправ, що включає підготовчі (мовні), тренувальні (репродуктивні) та творчі (продуктивні) завдання. Особливу роль відіграє інтеграція монологічного мовлення з іншими видами діяльності – читанням та

письмом, оскільки вони забезпечують мовленнєву підготовку учнів до висловлювання.

Підсумовуючи, слід зазначити, що монологічне мовлення є складним видом іншомовної діяльності, який вимагає від учнів не лише мовних знань, а й розвинених умінь планування, логічного мислення та самостійного висловлення думок. Його формування має спиратися на поступовість, системність і комунікативну спрямованість навчального процесу.

Застосування вправ різних типів – від підготовчих до творчих – забезпечує ефективне опанування монологічного висловлювання, а поєднання роботи над говорінням із читанням і письмом створює необхідне мовне підґрунтя для успішної реалізації комунікативних намірів учнів. Отже, навчання монологічного мовлення має бути цілеспрямованим процесом, що поєднує мовленнєву практику, розвиток мислення та виховання здатності до самовираження засобами іноземної мови.

Діалогічне мовлення характеризується взаємодією співрозмовників і передбачає обмін інформацією, питання-відповідь, реплікування, емоційне реагування.

На відміну від монологічного, діалогічне мовлення має реактивний характер: висловлювання одного учасника є безпосередньою відповіддю на репліку іншого. За визначенням С. Ю. Ніколаєвої, діалогічне мовлення – це «усне спілкування, у процесі якого учні навчаються ініціювати, підтримувати й завершувати комунікативний обмін» [19, с. 165].

Діалогічне мовлення характеризується ситуативністю, емоційністю, спонтанністю та високим ступенем взаємозалежності реплік. Його структура складається з діалогічних єдностей – пар реплік типу *запитання-відповідь, твердження-погодження/заперечення, пропозиція-реакція*, тощо [6, с. 264]. Успішне оволодіння діалогом передбачає розвиток таких компонентів: мовленнєвих умінь (лексичних, граматичних, фонетичних), соціолінгвістичної компетентності (уміння добирати мовні засоби відповідно до ситуації) та

стратегічної компетентності (уміння переформулювати думку, уточнювати, перепитувати) [9, с. 88].

Згідно з підходами комунікативного навчання, ефективне формування діалогічних умінь відбувається через систему ситуативних і рольових завдань, у процесі яких учні виконують мовленнєві дії, наближені до реального спілкування. Такі завдання сприяють автоматизації мовленнєвих дій і розвитку комунікативної компетентності [15, с. 84].

Важливо враховувати вікові особливості семикласників: вони вже володіють достатнім рівнем когнітивного розвитку, щоб брати участь у змістовних діалогах, висловлювати й аргументувати власну позицію, узагальнювати інформацію. Як підкреслює Коломінова О. О., «учням цього віку доцільно пропонувати завдання на обговорення проблемних ситуацій, створення коротких діалогів, рольових ігор, коментарів до ілюстрацій тощо.» [3, с. 105].

Таким чином, діалогічне мовлення виступає не лише засобом навчання іноземної мови, а й важливим чинником розвитку соціокультурної та стратегічної компетентності учнів. У процесі цілеспрямованого тренування й практики формується вміння природно взаємодіяти мовою, адекватно реагуючи на комунікативні ситуації.

Учні сьомого класу перебувають на етапі переходу від молодшого до середнього шкільного віку. Вони мають розвинену довільну пам'ять, увагу, здатність до логічного мислення, що створює сприятливі умови для формування усного мовлення. Проте підлітковий вік супроводжується нестабільністю емоцій, підвищеною чутливістю до оцінки, що може знижувати готовність до виступів перед аудиторією. Тому, у процесі навчання говоріння вчителю важливо створювати позитивний психологічний клімат, підтримувати ініціативу учнів, уникати надмірного виправлення помилок під час спонтанного мовлення. Мотиваційним чинником є використання тем, близьких до інтересів семикласників: дозвілля, дружба, школа, інтернет, подорожі. Як зазначає Дж. Гармер, саме «емоційна залученість і почуття успіху сприяють активізації мовленнєвої діяльності підлітків» [18, с. 349].

Позитивний емоційний досвід, отриманий під час виконання комунікативних завдань, підсилює внутрішню мотивацію до навчання й сприяє подоланню мовленнєвої тривожності, що є типовою для цього віку.

Навчання говоріння є одним із найскладніших аспектів оволодіння іноземною мовою, оскільки воно передбачає одночасне використання лексичних, граматичних та фонетичних знань, когнітивних умінь і соціальних навичок. Учні 7 класу стикаються з низкою труднощів, що можуть гальмувати розвиток продуктивного мовлення. Основними труднощами у формуванні навичок говоріння є брак мовного запасу, страх помилки, низький рівень автоматизації мовленнєвих дій та невпевненість у власних силах.

Для подолання цих проблем доцільно використовувати комунікативно-орієнтований підхід, що передбачає навчання мови через використання її у спілкуванні. Сучасні методики пропонують певні умови, що сприяють ефективності навчання. Насамперед, це поступовість і диференціація завдань, яка передбачає початок з простих тем і поступове ускладнення висловлювань у відповідності до рівня мовної підготовки учнів.

Не менш важливою умовою є емоційна підтримка учнів: створення безпечного середовища, похвала та заохочення успіху сприяють активізації мовленнєвої діяльності і підвищують мотивацію до навчання. Також значну роль відіграє інтеграція говоріння з іншими видами мовленнєвої діяльності – читанням та письмом, що дозволяє закріплювати лексико-граматичні структури та готувати учнів до продуктивного мовлення. Нарешті, ефективність формування навичок говоріння забезпечується системністю та повторюваністю вправ, включаючи підготовчі, репродуктивні та творчі завдання, які сприяють автоматизації мовних дій.

Тому, навчання говоріння вимагає комплексного підходу, який враховує когнітивні, психолінгвістичні та емоційні особливості учнів. Лише за умови поєднання поступовості, комунікативності, емоційної підтримки, інтеграції з іншими видами діяльності та системності вправ можливо сформувати впевнений, самостійний і продуктивний усний навик.

Підсумовуючи, навчання говоріння як виду іншомовної мовленнєвої діяльності є ключовим компонентом формування комунікативної компетентності учнів 7 класу. Як монологічне, так і діалогічне мовлення передбачають розвиток не лише лексичних і граматичних знань, а й когнітивних, соціальних та стратегічних умінь, що дозволяють учням ефективно висловлювати думки, взаємодіяти з іншими та адекватно реагувати на комунікативні ситуації.

Формування монологічного мовлення потребує послідовності, логічної структури, системності вправ і інтеграції з іншими видами діяльності – читанням та письмом. Діалогічне мовлення, своєю чергою, розвивається через ситуативні та рольові завдання, що стимулюють спонтанну взаємодію та автоматизацію мовних дій. Важливим аспектом є також врахування психолінгвістичних і вікових особливостей семикласників: мотивація, емоційна підтримка та позитивний досвід комунікації підвищують ефективність навчання і допомагають подолати мовленнєву тривожність.

Отже, ефективне навчання говоріння є комплексним процесом, що поєднує поступовість, комунікативну спрямованість, емоційне залучення, інтеграцію з іншими видами мовленнєвої діяльності та системність вправ. Лише за умови дотримання цих принципів можливо сформувати у семикласників впевнене, самостійне і продуктивне усне мовлення.

1.3. Формування лексичних навичок у письмі на уроках іноземної мови

У добу глобалізації та інформаційних технологій володіння іноземними мовами набуває критичного значення не лише для особистісного розвитку, але й для успішної професійної та міжкультурної взаємодії. Традиційно іншомовна діяльність розглядається через призму чотирьох основних видів: аудіювання, говоріння, читання та письмо. Серед них, саме письмо (письмове продукування) сьогодні виходить на передній план, трансформуючись із допоміжного інструменту в незамінний засіб комунікації.

Значення письма у сучасному світі важко переоцінити. Зі стрімким розвитком цифрових платформ – електронної пошти, месенджерів, соціальних мереж та міжнародних професійних комунікацій (наприклад, у сфері ІТ чи бізнесу) – потреба у грамотній та ефективній письмовій взаємодії зростає в рази.

Письмо стає індикатором іншомовної компетентності та потужним засобом ідентифікації мовної особистості у процесі спілкування в глобальному інформаційному просторі.

Будучи одним із найскладніших і найважливіших аспектів вивчення іноземної мови у сьогоденні, опанування іншомовним письмом, поряд із граматичним компонентом, значною мірою залежить від сформованості лексичної компетентності того, хто пише іноземною мовою.

Лексична компетентність визначається як здатність правильно і доцільно використовувати словниковий запас у продуктивних і рецептивних видах мовленнєвої діяльності [29, с. 58]. У письмі ця компетентність має особливе значення, адже створення тексту вимагає точності, логічності й відбору лексики, що найповніше передає зміст. Письмо також забезпечує час для обдумування, редагування й добору лексичних одиниць, що підвищує рівень лексичної складності тексту [22, с. 4].

Сучасна методика навчання іноземних мов вважає, що формування лексичних навичок у письмі є невід'ємною складовою розвитку лексичної компетентності учнів, оскільки саме письмо дозволяє цілеспрямовано відпрацьовувати вживання лексики у контексті.

Лексичні навички в письмі охоплюють уміння вибирати адекватні лексичні одиниці, використовувати їх у відповідному стилі та жанрі, а також забезпечувати точність і різноманітність слововживання у процесі письма [25, с. 272-280].

На переконання Вовк Л., якість письмових робіт учнів прямо пов'язана із показниками лексичної складності, щільності та різноманітності лексичного запасу. Розвинена лексична база активного та пасивного словника дозволяє не лише

точніше висловлювати думки, а й дотримуватись академічних норм письма [2, с. 48].

Формування лексичних навичок у письмі на уроках іноземної мови вимагає системного підходу, що виходить за межі простого запам'ятовування слів. Натомість, важливо, щоб учні вміли не лише *згадувати* слово, а й правильно та доречно використовувати його в письмовому дискурсі.

Ключовими аспектами цього процесу є точність вживання лексики (accuracy), доречність її застосування (appropriacy / register), вживання сталих виразів та зв'язність письмового дискурсу (collocations & cohesion)

Володіння лексикою, насамперед, передбачає точність її вживання, а саме знання та розуміння значення та форми слова. Іншими словами, учень має знати точне значення слова, його правопис та граматичну форму. Водночас, сюди входять навички словотвору, а саме вміння утворювати похідні слова та використовувати префікси/суфікси для розширення лексичного запасу.

Наступним аспектом оволодіння лексичними навичками у письмі є доречність вживання тої чи іншої лексики у певному регістрі (стилю) мови (Appropriacy / Register). Маємо на увазі, що оволодіння учнями стилістичними відмінностями використання іноземної мови на письмі передбачає усвідомлення різниці між формальною (академічною, діловою) та неформальною (розмовною,) лексикою та вміння застосовувати їх відповідно до типу тексту (есе, електронний лист другу, офіційний звіт). Водночас, знання учнями особливостей синонімії та антонімії передбачає навички вибору влучного синоніма чи антоніма, який передає потрібний відтінок значення.

Здатність учнів використовувати слова у природних сполученнях та забезпечувати зв'язок у тексті – важливий аспект іншомовного мовлення. З метою оволодіння іншомовною компетентністю у письмі учні повинні використовувати розмаїття сталих виразів (collocations), що є показником природності іншомовного письмового дискурсу. Разом з тим, важливим є використання учнями у письмі фразових дієслів та ідіом. Лексичні засоби зв'язку (Linkers) покликані забезпечувати логічний перехід між реченнями та

параграфами, посилюючи структуру тексту. Тому, наступним важливим елементом іншомовного письма є ефективне використання сполучних слів і фраз.

На уроках іноземної мови формування лексичних навичок у письмі має ґрунтуватися на кількох принципах. Робота з окремими словами має поступово переходити до роботи з словосполученнями та стійкими зворотами.

Аль-Кахтані М. довів, що «використання *lexical chunks* значно підвищує якість письма і сприяє природнішому слововживанню» [23, с. 302-310].

Необхідно стимулювати перехід учнів від пасивного знання слів до активного вживання у письмових завданнях. Як показують Ву С. та Чен Л., «обсяг активного словникового запасу прямо впливає на рівень письмової компетентності.» Учні повинні писати тексти різних типів (листи, есе, описи, оповідання), оскільки кожен жанр має власну лексику й стилістичні особливості [31, с. 155-161].

Дослідження Лі Х. і Чжан В. показує, що «найбільше лексичних помилок учні допускають у творчих жанрах, де потрібна варіативність лексики.» [7, с. 2-6].

Письмо створює умови для перевірки правильності лексичного вибору. Аналіз власних текстів допомагає учням помічати повтори, калькування чи неточні сталі вирази [9, с. 57-63]. Надання учням зразків написання письмових дискурсів дозволяє побачити, як працює лексика у реальному контексті. Чен Л. і Хань Ю. зазначають, що «аналіз зразків текстів допомагає учням підвищити лексичну точність та уникати калькування з рідної мови» [11, с.4-7].

У навчальній практиці доцільно застосовувати низку прийомів, спрямованих на активізацію лексики у письмовій діяльності. Один із них – застосування лексичних карток із словосполученнями, а також створення тематичних карток із сталими виразами, які згодом використовуються учнями у міні-творах або вправах на побудову речень.

Ефективним є також *моделювання жанру письма*, що полягає в аналізі зразка тексту, виокремленні ключових лексем і подальшому відпрацюванні їх у власних письмових висловленнях.

Важливу роль відіграє *лексичне редагування*, коли учні перевіряють власні тексти, зосереджуючись на точності лексики, уникають повторів і добирають синоніми [28, с. 95].

Корисним прийомом також є *створення лексичних банків перед письмом* – тематичних списків або таблиць із виразами, які учні планують використати у майбутній письмовій роботі.[4, с.308] Не менш значущим є *зворотний зв'язок із фокусом на лексику*, коли вчитель коментує письмові роботи учнів, звертаючи увагу не лише на граматичну правильність, а й на доречність і точність слововживання [13, с.146].

Застосування таких прийомів сприяє формуванню в здобувачів освіти уміння самотійно контролювати власний лексичний вибір, розвиває їхню автономію, уважність до мовних засобів і критичне ставлення до власного письма[17, с.117].

Для перевірки результатів формування лексичних навичок у письмі доцільно використовувати як кількісні, так і якісні показники. Зокрема, важливим параметром є *лексична різноманітність*, що визначається співвідношенням кількості специфічних слів до загальної кількості слів у тексті.

Не менш показовим є показник *лексичної щільності*, який відображає частку змістових слів серед усіх використаних лексем. Крім того, варто враховувати *лексичну складність*, тобто наявність у тексті складних, багатокомпонентних виразів, сталих виразів і термінологічних одиниць [26, с. 89-94].

Якісний аналіз результатів передбачає вивчення *типології лексичних помилок*, зокрема неточностей у слововживанні, неправильних колокацій, надмірних повторів та інших відхилень від норми. Оцінювання письмових робіт за цими параметрами дозволяє об'єктивно визначити рівень і динаміку розвитку

лексичних умінь учнів, а також спланувати подальшу роботу, спрямовану на їх удосконалення [6, с. 61].

Таким чином, формування лексичних навичок у письмі є важливою частиною навчання іноземної мови, адже саме лексика забезпечує влучність, логічність і виразність письмових висловлювань. Ефективне навчання письма передбачає системне розширення словникового запасу, роботу з колокаціями, інтеграцію лексичних одиниць у різні жанри письма, а також постійний контроль за лексичною точністю. Використання контекстуалізованих завдань, модельних текстів і редагування дозволяє підвищити якість письма та досягти належного рівня сформованості лексичної компетентності.

Висновки до першого розділу

Узагальнюючи викладене в першому розділі, можемо стверджувати, що лексичний компонент посідає центральне місце в процесі оволодіння іноземною мовою та становить концептуальну основу формування іншомовної комунікативної компетентності учнів. Проаналізовані наукові підходи засвідчили, що комунікативна компетентність є інтегративним утворенням, яке включає низку взаємопов'язаних складників (лінгвістичний, соціокультурний, прагматичний, стратегічний тощо), серед яких лексична компетентність виконує системоутворюючу функцію. Саме вона забезпечує можливість адекватного розуміння, добору та використання іншомовних лексичних одиниць у різноманітних комунікативних ситуаціях.

У першому підрозділі було з'ясовано зміст і структуру лексичної компетентності як складника іншомовної лінгвістичної компетенції. Показано, що вона охоплює не лише обсяг словникового запасу, а й глибину лексичних знань, уміння контекстуально інтерпретувати та доречно використовувати лексику, оперувати семантичними зв'язками, володіти стратегіями засвоєння й актуалізації нових слів. Лексична компетентність виявляється через

сформованість лексичних навичок, які, у свою чергу, ґрунтуються на автоматизованих діях вибору, поєднання та відтворення лексичних одиниць у продуктивних і рецептивних видах мовленнєвої діяльності.

Другий підрозділ був присвячений особливостям навчання говоріння як ключового виду іншомовної мовленнєвої діяльності. Показано, що успішний розвиток як монологічного, так і діалогічного мовлення безпосередньо залежить від рівня сформованості лексичної компетентності. Багатий та різноманітний лексичний запас дозволяє учням 7 класу будувати зв'язні, логічно структуровані монологічні висловлювання, а також брати активну участь у діалогах, адекватно реагуючи на репліки співрозмовника, аргументуючи власну позицію, уникати комунікативних збоїв. Наголошено на необхідності комунікативно орієнтованого підходу, урахування вікових та психолінгвістичних особливостей підлітків, створення позитивного психологічного клімату й використання ситуативних та рольових завдань.

У третьому підрозділі обґрунтовано провідну роль лексичної компетентності у формуванні вмінь іншомовного письма. Доведено, що якість письмового висловлювання значною мірою визначається лексичною точністю, різноманітністю, щільністю та складністю словникового запасу. Письмо розглянуто як вид діяльності, що забезпечує цілеспрямоване відпрацювання вживання лексики в контексті, сприяє переходу слів з пасивного до активного словника, формуванню навичок добору відповідного регістру, використання колокацій, сталих виразів та засобів зв'язку. Підкреслено доцільність застосування модельних текстів, лексичних банків, вправ на редагування та контекстуалізованих завдань для розвитку в учнів уміння контролювати власний лексичний вибір у письмі.

Таким чином, результати теоретичного аналізу засвідчують, що лексичний компонент є стрижневим елементом іншомовної комунікативної компетентності, який пронизує всі види мовленнєвої діяльності – аудіювання,

говоріння, читання та письмо. Тісна взаємодія лексичної компетентності з граматичною, фонетичною, орфографічною, прагматичною, соціолінгвістичною та культурною компетентностями забезпечує цілісність оволодіння іноземною мовою. Теоретичні положення, розкриті у першому розділі, створюють підґрунтя для розробки методичної системи формування лексичних умінь у семикласників у процесі навчання усного й писемного мовлення, що стане предметом аналізу в наступному розділі дослідження.

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ 7-ГО КЛАСУ В ГОВОРІННІ ТА ПИСЬМІ ШЛЯХОМ РОЗШИРЕННЯ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ

2.1 Навчальні матеріали для розвитку словникового запасу учнів

Формування міцного словникового запасу учнів є однією з провідних передумов розвитку продуктивних лексичних навичок – як говоріння, так і письма. Під словниковим запасом розуміють кількість та якість лексичних одиниць, якими володіє учень, але також і здатність їх використовувати в комунікативному контексті. Методика роботи над словниковим запасом передбачає поетапне ознайомлення з новою лексикою, її закріплення, автоматизацію та перенесення в активне використання. Важливо, щоб педагогічні матеріали, які застосовуються на різних етапах, відповідали принципам наочності, посильності, системності, комунікативної спрямованості та враховували вікові й мовні особливості учнів [25, с. 44-46].

Розглянемо основні типи навчальних матеріалів – флеш-картки, малюнки (ілюстрації), роздаткові матеріали для говоріння та письма, тексти – та методика їх використання для розвитку словникового запасу учнів. Цей вибір матеріалів обумовлений їхньою доступністю, гнучкістю використання та доведеною ефективністю в дослідженнях (наприклад, щодо флеш-карток) [27, с. 142].

Одним із найпоширеніших інструментів роботи над лексикою є флеш-картки. Флеш-картка – це картка зі словом, зображенням, перекладом чи визначенням, яка використовується для презентації, повторення та автоматизації лексичних одиниць. Дослідження показують, що флеш-картки ефективні: наприклад, дослідження Дізона Г. та Танга Д. продемонструвало значно кращі результати групи, яка працювала з цифровими флеш-картками порівняно з контрольною групою [14, с. 3-13]. Синтез досліджень показав, що картки слід використовувати за умови навчання учнів методиці їх застосування, бо інакше ефективність може знизитися [21, с. 151].

На практиці роботу з флеш-картками доцільно організовувати у кілька послідовних етапів. Перший етап – **презентація нової лексики**. Учитель демонструє флеш-картки з новими словами, супроводжуючи їх малюнком, ілюстрацією або перекладом. Важливо правильно озвучувати слово, пояснювати його значення, звертати увагу на частину мови та тематичну групу.

Другий етап передбачає **закріплення та автоматизацію** матеріалу. Учні активно працюють із картками, виконуючи завдання на поєднання «слово-малюнок» або «слово-визначення», а також беручи участь у ігрових активностях, таких як «Memory Game», «Match the Pairs» чи «Guess the Word». У цій фазі ключовим є багаторазове повторення та активне залучення учнів, що сприяє більш міцному засвоєнню лексики.

Третій етап полягає у **перенесенні слів у продуктивне використання**. Флеш-картки стають стимулом для створення речень, коротких діалогів або письмових вправ, де нові слова використовуються у власному висловлюванні учнів. Таким чином картки виконують не лише роль засобу репетиції, а й активізують продуктивне використання лексики в мовленні та письмі.

Для молодших учнів рекомендується: картки з переважно зображенням + словом; студентам старшої вікової групи – картки зі словом, прикладом у реченні, запитанням, що стимулює говоріння. Важливо також систематично повертатись до раніше вивченої лексики через картки, використовуючи принципи ефекту інтервального повторення (spaced repetition) [16, с. 4].

До переваг флеш-карток належать наочність, активізація пам'яті, залучення дітей у гру, можливість використання в парній чи груповій роботі [24, с. 677]. Однак існують обмеження. Картки можуть стимулювати тільки повторення слова в ізоляції, без реального комунікативного контексту, тому вони мають поєднуватися з вправами на продуктивне використання лексики [30, с. 33].

Ілюстративні матеріали – малюнки, фотографії, плакати – створюють візуальний контекст, що допомагає учням встановити семантичні зв'язки без прямого перекладу. Це особливо важливо на початкових етапах навчання, коли

візуальна опора допомагає зрозуміти значення слова і зменшує когнітивне навантаження.

Для розвитку лексичних навичок ефективним є використання **мальованих або фотографічних зображень**, які демонструються учням із супроводом назви предмета або дії англійською мовою. На початковому етапі важливо організувати **хорове повторення** слів, що сприяє засвоєнню правильної вимови та запам'ятовуванню лексики.

Наступним кроком є виконання **завдань на опис зображень**: учні описують предмет або дію, що зображено, а також складають просте речення із новим словом, наприклад: “The boy is climbing the tree.” Це дозволяє закріпити лексику в продуктивному мовленні.

У **парній або груповій роботі** кожен учень отримує одну картинку, описує її та ставить партнеру запитання на кшталт: “What is he/she doing?” або “Where is the cat?” Після цього учні змінюють картинку і повторюють вправу, що стимулює активне використання лексики та розвиток комунікативних навичок.

Для **письмових завдань** учні отримують набір ілюстрацій і складають короткий опис за послідовністю картинок. Такі вправи поєднують вивчену лексику з навичками говоріння (під час опису) і письма (після виконання завдання), сприяючи комплексному розвитку продуктивних лексичних навичок. Ілюстрації допомагають формувати асоціативні зв'язки, знімати бар'єр перекладу, розвивати зорову пам'ять та уяву. Крім того, вони сприяють розвитку комунікативної активності, оскільки стимулюють учнів говорити про зображене. Але важливо: ілюстрація має бути релевантною темі, відповідати віку учнів і бути лаконічною (не перенасиченою деталями). На етапі письма можна запропонувати учням «розширене завдання»: дати серію з трьох-п'яти картинок і попросити скласти власну міні-історію, використовуючи нову лексику.

Роздаткові матеріали – це друковані чи цифрові завдання, що створюють умови для активного використання лексики у говорінні й письмі. До них входять картки із запитаннями, таблиці-опори, шаблони для листів/оголошень, завдання на добір слів, заповнення пропусків, кросворди, словникові веб-квести, тощо.

Одним із ефективних способів формування продуктивних лексичних навичок є використання **таблиці-опори**, де в стовпчиках розміщуються слово англійською, фото або пояснення та власне речення. Учні спочатку заповнюють речення, а потім читають їх вголос, що сприяє одночасному закріпленню лексики та розвитку навичок говоріння.

Ще одним підходом є застосування **карток з ролями для говоріння**. Наприклад: “You are a tourist in London. Ask your partner about...”. Учні виконують міні-ролі, активно використовуючи нову лексику у діалогах, що стимулює комунікативну активність та практичне застосування слів у контексті.

Для розвитку навичок письма ефективним є завдання на створення тексту, наприклад: “Write a short e-mail to your friend describing your weekend using at least 8 new words”. Учні отримують **checklist нової лексики**, що допомагає їм свідомо використовувати вивчені слова та розширювати власний словниковий запас.

Крім того, значну мотивацію та активізацію лексики забезпечують **ігрові завдання**, такі як “Lexical Bingo”, “Find someone who... uses the word...” або “Word-chain”. У грі “Word-chain” учень складає речення із словом, наступний продовжує, використовуючи інше слово, що дозволяє учням тренувати лексичні навички у динамічному ігровому середовищі.

Роздаткові матеріали для говоріння та письма відіграють важливу роль у переході від пасивного знання слова до його продуктивного використання. При їх розробці необхідно дотримуватися кількох принципів. По-перше, нова лексика має бути включена в **комунікативний контекст**, щоб учні могли відразу застосовувати слова у реальних ситуаціях. По-друге, матеріали повинні **стимулювати взаємодію між учнями**, сприяючи розвитку діалогічних навичок та активному використанню лексики.

Також важливо пропонувати **завдання з реальним для учнів сенсом**, наприклад: написати лист другу, описати подію або провести інтерв'ю. На етапах письма доцільно передбачати **можливість редагування, обговорення та взаємного читання**, що дозволяє учням самостійно виправляти помилки та підвищувати точність використання слів.

Завдяки такому підходу формуються **лексична автоматизація та навичка спонтанного використання лексики**, а також одночасно розвиваються **комунікативні здібності** учнів у говорінні та письмі.

Тексти (аутентичні або адаптовані) – це третій важливий тип матеріалів. Вони дають учням можливість зустріти нову лексику в контексті, усвідомити її значення, граматичні зв'язки, та побачити її використання в реальних ситуаціях. Робота з текстами сприяє розвитку інтегрованих мовленнєвих навичок, формує контекстуальне засвоєння лексики.

Роботу з текстами доцільно організовувати за трьома послідовними етапами. **Передтекстовий етап** включає активацію попередньої лексики, обговорення теми, передбачення змісту за заголовком або ілюстраціями та обговорення ключових понять. Це дозволяє учням підготуватися до сприйняття тексту та налаштуватися на його зміст.

Текстовий етап передбачає читання матеріалу з конкретною метою: знайти нові слова, визначити основну ідею або виділити важливу інформацію. Учні виконують вправи на підкреслення незнайомих слів, пояснення їх значень, а також заповнюють таблицю «слово – значення – приклад», що сприяє усвідомленому засвоєнню лексики та розвитку аналітичних навичок.

Післятекстовий етап орієнтований на продуктивні завдання. До них належить переказ тексту, складання короткого письмового висловлювання (опису, листа, блог-запису) на основі прочитаного, а також реалізація міні-проектів – створення власного діалогу або короткої історії із використанням нової лексики. Такий підхід забезпечує перехід від рецептивного сприйняття слова до його активного використання у мовленні та письмі.

Добір текстів для роботи з учнями має враховувати **вікові інтереси, тематику та рівень підготовки**. Теми, близькі дітям, наприклад, «My Weekend», «At the Zoo», «My Hobby», стимулюють мотивацію та активну участь у навчальному процесі.

Важливо, щоб тексти містили **повтори ключової лексики**, що сприяє її засвоєнню та автоматизації. Завдання після читання повинні

бути **комунікативно-орієнтованими**, тобто не обмежуватися простим переписуванням, а передбачати застосування слів у власних висловлюваннях: придумати власний варіант, обговорити його з партнером або представити класу.

Крім того, використання текстів у **поєднанні з іншими навчальними матеріалами** – флеш-картками, картинками, таблицями – підвищує ефективність засвоєння лексики, створюючи **мультисенсорне навчальне середовище**, де учні одночасно бачать, чують і використовують нові слова в контексті.

Для ефективного формування продуктивних лексичних навичок учнів у говорінні та письмі важливо, щоб навчальні матеріали не використовувалися фрагментарно, а були впроваджені у **систему вправ**, що охоплює всі етапи засвоєння лексики: презентація – закріплення – автоматизація – перенесення у говоріння або письмо.

На етапі **презентації** нову лексику доцільно демонструвати за допомогою карток і малюнків. Наступний етап – **закріплення** – передбачає роботу з картками та зображеннями, включаючи ігрові вправи для активного залучення учнів. На етапі **автоматизації** застосовуються роздаткові вправи на заповнення, повторення та складання речень, що допомагає закріпити нові слова у свідомості учнів. Нарешті, на етапі **перенесення** лексика використовується у продуктивних завданнях: письмових (лист, опис, блог) та усних (парна розмова, міні-презентація), що забезпечує її практичне застосування.

Таке циклічне використання навчальних матеріалів гарантує, що лексика не залишається пасивним знанням, а трансформується у навичку продуктивного використання. Крім того, важливо впроваджувати **міжетапне повторення**: наприклад, через тиждень після введення теми – гра «Find the word you learnt last week», через місяць – письмове завдання «Use 10 words you learnt last month to describe your dream vacation». Такий підхід дозволяє підтримувати активну лексичну пам'ять і розвивати довготривале засвоєння слів.

Таким чином, проаналізовані типи навчальних матеріалів – флеш-картки, малюнки, роздаткові матеріали для говоріння й письма, тексти – формують міцну

основу системної роботи над словниковим запасом тих, хто вивчає іноземну мову у шкільному класі. Взаємодіючи між собою, та забезпечуючи різні канали сприйняття (зоровий, моторний, вербальний), означені навчальні матеріали підсилюють мотивацію учнів та створюють умови, при яких нова лексика переходить від рецепції до продуктивного використання. При належній методичній організації (поетапність, повторення, комунікативна спрямованість, мінімізація перекладу) ці матеріали значно підвищують ефективність уроків іноземної мови та розвиток комунікативних здібностей учнів.

2.2. Комплекс вправ і завдань для розвитку лексичної компетентності у письмі та говорінні учнів 7 класу

У цьому підрозділі запропоновано комплекс вправ і завдань, спрямованих на розвиток лексичної компетентності учнів 7 класу у двох ключових видах мовленнєвої діяльності – письмі та говорінні. Комплекс враховує вікові особливості, рівень мовної підготовки та методичні принципи повторюваності, контекстуалізації й продуктивності.

Розвиток лексичної компетентності є одним із ключових завдань навчання іноземної мови в основній школі. Учні 7 класу перебувають на етапі формування комунікативних навичок, тому важливо організувати навчальний процес таким чином, щоб вони мали змогу активно використовувати нову лексику у власних висловлюваннях, як усних, так і письмових. Комплекс запропонованих вправ спрямований на формування і вдосконалення лексичних навичок у процесі говоріння та письма, що забезпечує комунікативну спрямованість навчання.

Метою комплексу вправ є формування та розвиток лексичної компетентності учнів 7 класу шляхом цілеспрямованого добору комунікативних завдань, що сприяють засвоєнню, закріпленню та практичному використанню лексики у різних видах мовленнєвої діяльності.

Завдання комплексу полягають у створенні сприятливих умов для засвоєння тематичної лексики, активізації вивчених лексичних одиниць у мовленні учнів,

розвитку навичок усного та писемного мовлення за допомогою інтерактивних вправ, а також формуванні вмінь використовувати лексику в реальних комунікативних ситуаціях.

Тематичний блок “School Life”

Мета: формування активного словника з теми «Шкільне життя», розвиток уміння використовувати лексику у ситуативному мовленні. Типи вправ: комунікативні, рольові, письмові.

Вправа 1. "My School Day" (Writing Task)

Task: Write a short paragraph (80-100 words) about your school day. Use at least five of the following words: *subject, break, homework, classroom, teacher, timetable, uniform*.

Example: *My school day starts at 8 a.m. We usually have six lessons. My favourite subject is English because ...*

Після виконання цієї вправи учні вмітимуть логічно і граматично правильно висловлювати думки письмово, використовуючи активну лексику. (<https://learnenglishteens.britishcouncil.org/skills/writing>) [32].

Вправа 2. "Classroom Rules" (Speaking)

Task: In pairs, discuss and create five classroom rules. Use modal verbs and appropriate school vocabulary.

Example: *We must be quiet in the library. We should help each other.* Ця вправа допоможе розвивати навички усного мовлення з теми, вживання лексики у ситуативному діалозі. (<https://www.eslprintables.com>) [34].

Вправа 3. Matching Task “School Places and Activities”

Метою цієї вправи є розвиток уміння співвідносити слова з описом, активізація лексики теми.

Task: Match the words from the left column (places at school) with the corresponding descriptions from the right. Then write 3-4 sentences about your favorite place at school.

1. library	a) You eat your lunch here.
2. gym	b) You learn new experiments here.
3. classroom	c) You read and borrow books here.
4. canteen	d) You have P.E. lessons here.
5. playground	e) You play and talk with friends outside.
6. computer room	f) You use technology to study here.
7. art room	g) You paint, draw, and make crafts.
8. head teacher's office	h) You go here when you have a serious problem.

Вправа 4. Speaking Prompt “If I Were a Teacher...”

Ця вправа допоможе розвинути творче мовлення та вживання умовних речень у реалістичній ситуації.

Task: Read the questions, choose 4-5 and answer them orally. Then discuss in pairs which teacher would be the best.

1. *If I were a teacher, what subject would I teach?*
2. *What rules would I have in my classroom?*
3. *How would I make lessons fun?*
4. *What homework would I give?*
5. *What kind of student would I be strict with?*
6. *Would I use games or projects in my lessons?*
7. *What reward would I give to the best student?*
8. *What would I change in my school?*

Тематичний блок “Hobbies and Free Time”

Метою наступних вправ є активізація лексики з теми «Хобі та вільний час» у контексті особистісного досвіду учнів.

Вправа 1. "My Favourite Hobby" (Writing)

Task: Write about your favourite hobby. Mention what you do, how often you do it, and why you enjoy it.

Example: My favourite hobby is playing the guitar. I play every day after school.

Очікуваним результатом після виконання вправи є формування лексичних і граматичних умінь у письмовому мовленні.

Вправа 2. "Find Someone Who..." (Speaking)

Task: Walk around and find classmates who have the same or different hobbies.

Ask questions like: *"Do you like drawing?" or "How often do you play football?"*

Дана вправа розвиває навички запитання-відповіді, активне використання лексики теми. (<https://learnenglishkids.britishcouncil.org>) [35].

Вправа 3. Fill-in Task "My Hobby Journal"

Task: Fill in the gaps in the text using the words in brackets.

Words: (guitar, weekend, because, relaxing, with, every, helps, favourite)

1. My _____ hobby is playing the _____. I usually play _____ my friends.
2. I practise _____ day after school and on _____.
3. It _____ me forget about problems and feel _____.
4. I love this hobby _____ it makes me happy.

Означена вправа сприяє автоматизації лексики теми "Hobbies", формуванню граматично правильних речень.

Вправа 4. Role-play "Weekend Planner"

Task: Role-play the dialogue in pairs. One is the initiator, the other is the responder. Use the prompts below. Compose 8 lines in the dialogue using vocabulary from the topic: *play football, watch films, go shopping, visit grandparents, etc.*

Prompt cards:

1. Let's go _____ this Saturday.
2. I can't, because _____.
3. What about _____ on Sunday?
4. Sounds good! What time?
5. Let's meet at _____.
6. Should we invite _____?
7. Great idea! We can _____ together.

8. *OK, see you then!*

Ця вправа розвиває діалогічне мовлення, уміння домовлятися й використовувати лексику про дозвілля.

Тематичний блок “Food and Healthy Eating”

Мета: засвоєння лексики, пов’язаної з харчуванням, формування вмінь описувати продукти та звички харчування.

Вправа 1. "At the Restaurant" (Role-play)

Task: Work in pairs. One of you is a waiter, the other is a customer. Create a short dialogue using food vocabulary.

Example: Waiter: What would you like to order? Customer: I'd like some chicken and salad, please.

Вправа допоможе удосконалити лексико-граматичні навички у діалогічному мовленні. (<https://www.liveworksheets.com>) [36].

Вправа 2. "My Healthy Menu" (Writing)

Task: Create a one-day menu for a healthy diet. Include breakfast, lunch, and dinner.

Завдання вправи спрямоване на розвиток уміння письмово структурувати текст, вживання тематичної лексики.

Вправа 3. Matching “Healthy or Unhealthy?”

Task: Divide the products into two categories. Then explain your decisions.

<i>Food items:</i>	<i>Healthy food:</i>	<i>Unhealthy food:</i>
1. <i>chocolate</i>		
2. <i>salad</i>		
3. <i>pizza</i>		
4. <i>apple</i>		
5. <i>fries</i>		
6. <i>yogurt</i>		
7. <i>orange juice</i>		
8. <i>hamburger</i>		

Мета вправи – закріпити тематичну лексику, розвивати навички класифікації.

Вправа 4. Writing Task “A Day in a Healthy Life”

Task: Write a short essay about one day of healthy living diary (80-100 words) using at least 8 of these words:

breakfast, snack, fruit, vegetables, meal, water, healthy, dinner, bread, sugar

1. *You can follow these questions:*
2. *What do you usually eat for breakfast?*
3. *What do you drink during the day?*
4. *What is your favourite healthy food?*
5. *Do you eat fast food often?*
6. *What do you have for dinner?*
7. *Do you think you eat healthily?*
8. *What would you like to change in your diet?*
9. *How do you feel after eating healthy meals?*

Тематичний блок “Travelling and Holidays”

Мета: формування лексичних навичок з теми «Подорожі», уміння описувати місця, транспорт, враження.

Вправа 1. "My Last Trip" (Writing)

Task: Write a short story about your last trip. Use *past simple* and words such as *travel, plane, hotel, beach, souvenir*.

Очікуваний результат – активізація минулих форм дієслів, розвиток зв'язного письма (<https://learnenglishteens.britishcouncil.org>) [33].

Вправа 2. "Travel Interview" (Speaking)

Task: In pairs, ask and answer questions about travelling preferences (Where do you like to go? How do you travel?).

Вправа допоможе вдосконалити навички спонтанного мовлення.

Вправа 3. Matching “Travel Words and Definitions”

Task: Match the words with their definitions.

<i>Word</i>	<i>Definition</i>
1. <i>luggage</i>	a) <i>a trip from one place to another</i>
2. <i>ticket</i>	b) <i>a person who travels</i>
3. <i>journey</i>	c) <i>things you take with you when you travel</i>
4. <i>passport</i>	d) <i>a small object for remembering your trip</i>
5. <i>sightseeing</i>	e) <i>going to visit interesting places</i>
6. <i>tourist</i>	f) <i>an official document for travelling abroad</i>
7. <i>souvenir</i>	g) <i>a paper that allows you to travel</i>
8. <i>hotel</i>	h) <i>a place to stay during your holiday</i>

Мета: закріплення лексики теми “Travelling”, розвиток логічного мислення.

Вправа 4. Role-play “At the Airport”

Інструкція: In pairs, act out the dialogue “At the Airport.” One is a passenger, the other is a check-in officer. Use the hints:

1. *Greet each other.*
2. *Ask for the passenger’s passport.*
3. *Ask where they are flying to.*
4. *Ask about luggage (Have you got any bags?).*
5. *Ask if they prefer a window or aisle seat.*
6. *Give the boarding pass.*
7. *Say where the gate is.*
8. *Wish a good flight.*

Головною метою цієї вправи є розвиток комунікативної компетентності, застосування тематичної лексики у реальній ситуації.

Тематичний блок “Environment and Nature”

Мета: розширення активного словника екологічної тематики, формування екологічної свідомості учнів.

Вправа 1. "Save the Planet" (Writing)

Task: Write 5-7 sentences about what people should do to protect the environment.

Example: *We should recycle paper. We shouldn't throw rubbish in the street.*

В результаті виконання вправи розвивається письмове мовлення, вживання модальних конструкцій (<https://learnenglishteens.britishcouncil.org>) [33].

Вправа 2. Fill-in Task "Green Habits"

Task: Fill in the blanks using the words in brackets.

Words: (save, throw, recycle, use, protect, plant, turn off, walk)

1. We should _____ paper and glass.
2. Don't _____ rubbish in the street.
3. Always _____ the lights when you leave a room.
4. We must _____ water and electricity.
5. It's good to _____ trees in your yard.
6. People should _____ animals from pollution.
7. Try to _____ to school instead of driving.
8. _____ cloth bags instead of plastic ones.

Мета: автоматизація лексики екологічної тематики, формування екологічно свідомої поведінки.

Вправа 3. Speaking Prompt "My Green School"

Task: In groups, discuss ideas for an "eco-school." Everyone should suggest at least two ideas. Tips:

1. How can we save energy at school?
2. What can we recycle?
3. How can we make the school garden greener?
4. Should we use paper or digital notebooks?
5. What new rules could we make for students?
6. What eco-projects can we start?
7. How can teachers help?
8. How can students help the environment every day?

Тематичний блок “Daily Routine”

Мета: активізація лексики, пов’язаної з повсякденними справами, розвиток навичок опису дій.

Вправа 1. "Guess the Routine" (Speaking Game)

Task: One student describes actions without naming them, others guess (e.g., 'I do this in the morning. I use toothpaste.').

Під час виконання даної вправи в учнів активізується тематична лексика у говорінні.

Вправа 2. Speaking Prompt “A Day Without...”

Task: Choose one of the words (*phone, coffee, friends, school, internet, transport, parents, music*) and complete the sentence: *A day without _____ would be...*

Then answer the following questions:

1. *How would you feel?*
2. *What would you do instead?*
3. *Who would you talk to?*
4. *How would your day change?*
5. *Would it be easier or harder?*
6. *Would you enjoy it? Why?*
7. *What would you learn from it?*
8. *Would you like to try it for real?*

Метою цієї вправи є розвиток монологічного мовлення, активізація тематичної лексики.

Для оцінювання рівня сформованості лексичної компетентності учнів доцільно застосовувати систему чітко визначених критеріїв, які відображають як обсяг засвоєного словникового запасу, так і вміння ефективно його використовувати.

Перш за все, враховується обсяг активного словника, що свідчить про лексичну різноманітність і ступінь опанування тематичної лексики. Важливим показником є правильність уживання лексичних одиниць, тобто точність у

виборі слова відповідно до його значення, граматичних особливостей і сполучуваності.

Не менш значущим є критерій доречності використання лексики у контексті, який демонструє здатність учнів враховувати ситуацію спілкування, стиль та мету висловлювання.

Окрім цього, оцінюється вміння самостійно добирати, комбінувати й творчо застосовувати лексичні одиниці, що свідчить про високий рівень мовленнєвої автономії та гнучкості у використанні мовного матеріалу. Сукупність цих критеріїв забезпечує комплексне й об'єктивне оцінювання сформованості лексичної компетентності учнів.

Запропонований комплекс вправ спрямований на поетапне формування лексичної компетентності учнів 7 класу у процесі навчання англійської мови. Представлені вправи забезпечують взаємопов'язаний розвиток навичок говоріння і письма, стимулюють творчу активність учнів та сприяють формуванню комунікативної мотивації. Використання автентичних матеріалів і рольових ситуацій підвищує практичну цінність навчання та відповідає сучасним методичним вимогам до формування іншомовної компетентності.

У результаті розроблення та аналізу комплексу вправ і завдань, спрямованих на розвиток лексичної компетентності учнів 7 класу у письмі та говорінні, було визначено ефективні шляхи формування іншомовних лексичних навичок на середньому етапі навчання. Запропонований комплекс поєднує комунікативну, інтерактивну та діяльнісну спрямованість, що забезпечує практичне використання засвоєної лексики у реальних мовленнєвих ситуаціях.

Система вправ охоплює основні тематичні блоки, що відповідають навчальній програмі та інтересам підлітків: “School Life”, “Hobbies and Free Time”, “Food and Healthy Eating”, “Travelling and Holidays”, “Environment and Nature”, “Daily Routine”. У межах кожного блоку запропоновано завдання різних типів, які сприяють переходу від репродуктивних до продуктивних форм мовленнєвої діяльності.

Комплекс вправ забезпечує поступове формування лексичної компетентності. Завдяки цьому учні вчаться не лише правильно вживати лексичні одиниці у письмі та говорінні, а й добирати їх відповідно до комунікативного наміру, ситуації та контексту.

Використання рольових і ситуативних вправ створює умови для розвитку мовленнєвої ініціативи, критичного мислення та мотивації до спілкування іноземною мовою. Особливу увагу приділено критеріям оцінювання сформованості лексичної компетентності, які дозволяють комплексно оцінити обсяг активного словника, правильність, доречність і самостійність мовленнєвого використання лексики.

Таким чином, запропонований комплекс вправ є цілісною методичною системою, що сприяє ефективному розвитку лексичної компетентності учнів 7 класу у процесі вивчення англійської мови, забезпечує комунікативну спрямованість навчання та формує основу для подальшого вдосконалення мовленнєвих умінь і навичок.

Висновки до другого розділу

У підсумку другого розділу можна стверджувати, що розвиток комунікативних здібностей учнів 7-го класу у говорінні та письмі є безпосередньо пов'язаним із цілеспрямованим і системним розширенням їхнього словникового запасу. На відміну від суто теоретичного осмислення ролі лексичної компетентності, здійсненого у першому розділі, другий розділ має чітко виражений практико-орієнтований характер і зосереджується на доборі й методичній організації навчальних матеріалів та комплексу вправ, що забезпечують перехід лексики від рецептивного засвоєння до активного використання в усному та писемному мовленні.

У підрозділі 2.1 проаналізовано потенціал різних типів навчальних матеріалів – флеш-карток, ілюстрацій, роздаткових матеріалів, текстів – для поетапної роботи над лексикою. Показано, що їх ефективність зумовлюється не

стільки самою формою, скільки методикою впровадження: поступове введення, варіативне закріплення, автоматизація та включення у комунікативні завдання. Особливу увагу приділено мультисенсорному підходу, коли нова лексика одночасно сприймається візуально, слухово та через мовленнєву діяльність, що сприяє глибшому запам'ятовуванню та зменшенню залежності від перекладу. Аргументовано, що саме узгоджене використання різних типів матеріалів у межах єдиної системи дозволяє створити сприятливі умови для формування стійкого й гнучкого словникового запасу.

У підрозділі 2.2 розроблено й описано комплекс вправ, який забезпечує інтегрований розвиток лексичної компетентності у говорінні та письмі. Вправи згруповано за тематичними блоками, що відповідають програмовим вимогам та інтересам підлітків («School Life», «Hobbies and Free Time», «Food and Healthy Eating», «Travelling and Holidays», «Environment and Nature», «Daily Routine»), що підсилює мотиваційний компонент навчання. Показано, що перехід від простих підстановчих та тренувальних завдань до рольових ігор, ситуативних діалогів, письмових мінітекстів та есе сприяє не лише засвоєнню лексики, а й формуванню вмінь її самостійного, творчого й контекстуально доречного використання. Запропоновані критерії оцінювання (обсяг активного словника, точність, доречність, автономність лексичного вибору) дають змогу комплексно оцінити рівень сформованості лексичної компетентності.

Отже, другий розділ демонструє, що цілеспрямований добір і методично виважене використання навчальних матеріалів у поєднанні з продуманою системою вправ створюють реальні умови для якісного розвитку лексичної компетентності учнів 7-го класу, а відтак – для зростання їхньої комунікативної готовності до іншомовного спілкування в усній та писемній формах. Окреслена система роботи над словниковим запасом може розглядатися як методичне підґрунтя для подальшої експериментальної перевірки її результативності в умовах реального навчального процесу.

РОЗДІЛ III. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЗАПРОПОНОВАНОГО КОМПЛЕКСУ ВПРАВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНИХ НАВИЧОК УЧНІВ 7-ГО КЛАСУ

3.1. Діагностика рівня сформованості лексичних навичок учнів 7-го класу

З метою експериментальної перевірки ефективності запропонованого комплексу вправ для формування лексичної компетентності в письмі та говорінні нами започатковано експериментальне дослідження, яке складається з констатувального та формувального етапів.

В експериментальному дослідженні взяли участь 30 учнів 7-го класу загальноосвітньої школи, а саме група 1 (15 учнів) (КГ) та група 2 (15 учнів) (ЕГ).

На початковому етапі проведено діагностичне дослідження сформованості лексичних навичок в учнів обох підгруп, яке базувалось на діагностуванні означених навичок за наступними критеріями

Критерії для перевірки сформованості лексичної компетентності у говорінні:

1. Точність і доречність використання лексики (Accuracy and Appropriateness)
2. Діапазон і гнучкість лексики (Range and Flexibility):
3. Вільне володіння та автоматизм (Fluency and Automaticity):
4. Рівень складності лексики (Complexity):

Так, критерій *точності і доречності використання лексики (Accuracy and Appropriateness)* передбачає правильність граматичного і семантичного використання слів та виразів та влучність вживання відповідно до контексту і стилю мовлення; мінімальна кількість помилок у слововживанні та формі слів.

Критерій *діапазон і гнучкість лексики (Range and Flexibility)* передбачає широкий запас слів, включаючи менш вживані, ідіоми та фразові дієслова (відповідно для рівня), а також володіння стратегіями подолання комунікативних труднощів (ефективне перифразовування або використання синонімів)

Критерій *вільного володіння та автоматизму (Fluency and Automaticity)* охоплює такі складові як словниковий запас активізується швидко, без значних пауз, спричинених пошуком слів (так звані "паузи на пошук слова") та плавне поєднання лексичних одиниць у зв'язному мовленні.

Критерій *рівня складності лексики (Complexity)* передбачає використання не лише базової, а й більш складної, спеціалізованої або абстрактної лексики, коли це необхідно для вираження тонких відтінків думки.

Критерії для перевірки сформованості лексичної компетентності у письмі:

- 1. Точність і доречність використання лексики (Accuracy and Appropriateness)**
- 2. Діапазон лексики та різноманітність (Range and Variety):**
- 3. Вільне володіння та автоматизм (Fluency and Automaticity):**
- 4. Колокаційна компетентність (Collocational Competence):**

До прикладу, критерій *точності і доречності використання лексики (Accuracy and Appropriateness)* у письмі передбачає використання слів та виразів без орфографічних помилок та вживання їх у правильному значенні, а також враховує відповідність лексики вимогам жанру, стилю (наприклад, формальний чи неформальний) та темі письмової роботи.

Критерій *діапазону лексики та різноманітності (Range and Variety)* має на увазі використання різноманітних лексичних одиниць; уникнення надмірного повторення одних і тих же слів та конструкцій, а також передбачає врахування застосування синонімів, антонімів, а також тематично релевантної лексики.

Критерій *вільного володіння та автоматизму (Fluency and Automaticity)* охоплює такі складові як словниковий запас

Критерій *колокаційної компетентності (Collocational Competence)* передбачає використання слів у природних для мови поєднаннях та вдале використання стійких виразів та фраз.

Разом з тим, нами виокремлено рівні сформованості лексичної компетентності учнів 7-го класу.

Рівні сформованості лексичної компетентності у говорінні

10–12 балів Високий: Лексика багата, гнучка та точна. Використовуються ідіоми та складна лексика доречно та майже бездоганно. Паузи на пошук слова практично відсутні. Здатність ефективно перифразувати. Мовлення справляє враження носія мови.

7–9 балів Середній: Лексика достатня та різноманітна для більшості ситуацій. Трапляються незначні помилки у слововживанні або колокації, але вони не заважають розумінню. Пошук слова може спричиняти короткі паузи, але загальна плавність мовлення зберігається. Здатність виражати складні думки.

0–6 балів Низький: Використовується базова та обмежена лексика. Часті помилки у виборі слова або його формі, що іноді утруднюють розуміння. Обмежена здатність до перифразування. Помітні та часті паузи на пошук слів.

Рівні сформованості лексичної компетентності у письмі

10–12 балів Високий: Лексика вишукана, точна та стилістично доречна. Використовується широкий спектр складної, тематичної та колокаційно правильної лексики. Мінімальні або відсутні помилки. Лексичний вибір підсилює вплив тексту та чітко передає найтонші відтінки значення.

7–9 балів Середній: Лексика досить різноманітна та загалом точна. Допускаються поодинокі помилки у виборі слова або колокації, але вони не порушують загальної структури та не заважають розумінню. Текст ефективний та послідовний

0–6 балів Низький: Використовується обмежений та повторюваний словниковий запас. Часті та помітні помилки у слововживанні та колокації. Лексика часто недоречна для стилю чи жанру. Обмежений запас слів ускладнює вираження складних ідей.

На основі виокремлених критеріїв перевірки сформованості лексичної компетентності та окреслених рівнів сформованості означеної компетентності було здійснено діагностування в учнів 7-го класу з використанням лексичних вправ та завдань (див. Додаток А, Б,)

Результати діагностики сформованості лексичної компетентності у говорінні у контрольній групі продемонстровані у Таблиці 3.1.1

Табл. 3.1.1

Середньостатистичні результати діагностики сформованості лексичної компетентності у говорінні в Контрольній Групі

Критерій	В %	С %	Н %
Точність і доречність використання лексики (<i>Accuracy and Appropriateness</i>)	16 %	37%	47 %
Діапазон і гнучкість лексики (<i>Range and Flexibility</i>)	15 %	32 %	53 %
Вільне володіння та автоматизм (<i>Fluency and Automaticity</i>)	13%	33%	54%
Рівень складності лексики (<i>Complexity</i>)	4%	18%	78%

Середньостатистичні результати діагностики сформованості лексичної компетентності у говорінні в Експериментальній групі продемонстровані у Таблиці 3.1.2

Табл. 3.1.2

**Середньостатистичні результати діагностики сформованості лексичної компетентності у говорінні в Експериментальній групі
(констатувальний етап)**

Критерій	В %	С %	Н %
Точність і доречність використання лексики (<i>Accuracy and Appropriateness</i>)	15%	38%	47%
Діапазон і гнучкість лексики (<i>Range and Flexibility</i>)	10%	38%	52%

Вільне володіння та автоматизм (<i>Fluency and Automaticity</i>)	13%	38%	49%
Рівень складності лексики (<i>Complexity</i>)	9%	34%	57%

Вищезгадана статистика дослідження показала, що рівень сформованості лексичної компетентності учнів є переважно середнім і низьким, що підтверджує необхідність подальшого цілеспрямованого розвитку лексичних умінь у процесі експериментального навчання.

Наступним етапом було діагностування сформованості лексичної компетентності учнів 7 класу у говорінні та письмі. Діагностика здійснювалась за допомогою застосування письмових вправ для перевірки рівнів сформованості лексичної компетентності учнів 7 класу (Див. ДОД., В, Д,)

Середньостатистичні результати діагностики сформованості лексичної компетентності у письмі в Контрольній групі продемонстровані у Таблиці 3.1.2

Табл. 3.1.3

**Середньостатистичні результати діагностики сформованості лексичної компетентності у письмі в Контрольній Групі
(констатувальний етап)**

Критерій	В %	С %	Н %
Точність і доречність використання лексики (<i>Accuracy and Appropriateness</i>)	9%	22%	69%
Діапазон лексики та різноманітність (<i>Range and Variety</i>)	8%	12%	80%
Вільне володіння та автоматизм (<i>Fluency and Automaticity</i>)	7%	11%	82%
Колокаційна компетентність (<i>Collocational Competence</i>):	6%	4%	90%

Вищезгадана статистика дослідження показала, що рівень сформованості лексичної компетентності учнів контрольної групи переважно низький за всіма критеріями, що свідчить про потребу в удосконаленні підходів до формування лексичних умінь у письмі.

Середньостатистичні результати діагностики сформованості лексичної компетентності у письмі в Експериментальній групі продемонстровані у Таблиці 3.1.4

Табл. 3.1.4

Середньостатистичні результати діагностики сформованості лексичної компетентності у письмі в Експериментальній групі

Критерій	В %	С %	Н %
Точність і доречність використання лексики (<i>Accuracy and Appropriateness</i>)	15%	16%	69%
Діапазон і гнучкість лексики (<i>Range and Flexibility</i>)	10%	12%	78%
Вільне володіння та автоматизм (<i>Fluency and Automaticity</i>)	10%	27%	63%
Колокаційна компетентність (<i>Collocational Competence</i>)	15%	7%	78%

Таким чином, результати діагностики сформованості лексичної компетентності учнів 7 класу у говорінні та письмі є низькими як у Контрольній групі (КГ), так і в Експериментальній групі (ЕГ), що спонукає до винесення гіпотези експериментального навчання про те, що рівень сформованості лексичної компетентності учнів 7 класу у говорінні та письмі слід підвищити за допомогою імплементації спеціально-розробленого комплексу вправ

3.2. Організація та проведення експериментального дослідження.

З метою перевірки висунутої у підрозділі 3.1. гіпотези, в Експериментальній групі (ЕГ) було розпочато цілеспрямоване експериментальне впровадження комплексу вправ, спеціально розробленого для розвитку лексичної компетентності у письмі та говорінні учнів 7-го класу. У контрольній групі (КГ) навчальний процес здійснювався за традиційною методикою, без упровадження додаткового комплексу завдань, що дозволило проводити коректне порівняння результатів формувального етапу.

Організація експериментального навчання ґрунтувалася на принципах комунікативності, інтерактивності, ситуативності та поетапної автоматизації лексичного матеріалу. Увага зосереджувалася на тому, щоб навчити учнів не лише відтворювати окремі слова чи словосполучення, а й активно використовувати їх у різних видах мовленнєвої діяльності – як усній, так і письмовій.

З цією метою у формувальному етапі було використано вправи з комплексу (підрозділ 2.2), зокрема такі як “Classroom Rules” (вправа спрямована на формування лексичної гнучкості та точності у створенні висловлювань), “Weekend Planner” (вправа для розвитку діалогічного мовлення та активного використання тематичної лексики), “Green School Ideas” (вправа для вдосконалення монологічного мовлення та вміння аргументувати), а також письмові вправи “My School Day” (тренування зв’язного викладу думок у письмі), “Healthy or Unhealthy?” (формування лексичної точності та стилістичної доречності), “My Last Trip” (автоматизація тематичної лексики у письмовому мовленні).

Усі вправи були об’єднані спільною метою – забезпечити формування лексичної компетентності учнів, тобто здатності розуміти, добирати й уживати лексичні одиниці відповідно до комунікативного завдання.

З метою розвитку лексичної компетентності у говорінні учням ЕГ було запропоновано низку вправ комунікативного характеру: рольові ігри, парні та групові обговорення, ситуативні діалоги, завдання на висловлення власної

думки, а також вправи, спрямовані на ініціювання та підтримання діалогу. На наше переконання, такі завдання були покликані створити природне мовленнєве середовище, у якому учні могли б застосовувати лексику в динамічних, наближених до реального життя ситуаціях.

Запропоновані вправи вимагали від учнів не пасивного відтворення словника, а його осмисленого використання: формулювання пропозицій, пояснення власних рішень, аргументації, обміну думками, висловлення переваг і недоліків, заповнення інформаційних прогалин, ведення діалогу за визначеною роллю тощо. Учні працювали в парах та малих групах, створюючи діалоги, обговорюючи правила, плани, способи організації вільного часу, моделюючи ситуації з повсякденного життя, подорожей, харчування, шкільного середовища. Це дозволяло посилити мотивацію, знизити рівень тривожності та забезпечити високий рівень мовленнєвої активності.

Вправи передбачали варіювання ступеня складності – від репродуктивних до продуктивних, що сприяло поступовому нарощуванню мовленнєвої компетентності. Зміст таких завдань сприяв активізації тематичної лексики, формуванню лексичної гнучкості, розвитку вміння швидко добирати слова відповідно до ситуації спілкування. У підсумку вправи були імплементовані з метою розвитку навичок діалогічного та монологічного мовлення, формування комунікативної ініціативи, удосконалення здатності аргументувати та висловлювати судження, а також підвищення загальної мовленнєвої компетентності учнів.

Паралельно з розвитком усного мовлення значна увага приділялася формуванню лексичної компетентності у письмі. Учні пропонувалися вправи на складання коротких текстів різних типів (описових, розповідних, аргументованих), заповнення пропусків у тексті відповідними лексичними одиницями, створення структурованих письмових висловлювань, ведення рольових письмових діалогів, написання невеликих есе та письмових звітів.

Виконання таких вправ сприяло поетапному розвитку низки важливих умінь. Передусім учні навчалися логічно та послідовно викладати думки,

вибудовуючи власні висловлювання відповідно до комунікативного завдання. Поступово вони оволодівали вмінням добирати лексику згідно з мовленнєвим наміром, що забезпечувало точне й доречне використання тематичного словника у створюваних текстах. Крім того, учні практикували застосування лексичних одиниць у різних граматичних формах і контекстах, що сприяло гнучкості та варіативності мовлення. Важливим компонентом цього процесу було також формування здатності створювати зв'язні письмові висловлювання з чіткою композицією, яка включає зачин, основну частину та завершення. Таким чином, запропоновані вправи забезпечили комплексне формування лексичної компетентності у письмі, поєднуючи роботу над змістовою, структурною та мовною сторонами висловлювання.

Запропоновані письмові завдання вимагали від учнів продемонструвати розуміння значення лексичних одиниць, їхніх синтагматичних зв'язків, здатність інтегрувати слова у розгорнуте висловлювання. Упровадження цих завдань було спрямоване також на розвиток мовленнєвої автономності: учні вчилися працювати самостійно, контролювати власний словниковий запас, перевіряти правильність уживання лексики у певному контексті, редагувати написане.

Письмові вправи дозволили створити чітку систему поступового ускладнення: від коротких речень – до мікротекстів та розгорнутих письмових повідомлень. Такий підхід забезпечив системність формування лексичної компетентності та дозволив перевірити, наскільки учні здатні не лише розпізнавати, а й активно уживати лексику у зв'язному письмовому мовленні.

Отже, комплекс вправ, що був використаний у Експериментальній групі, мав багатовекторний характер і був спрямований на формування всіх компонентів лексичної компетентності: рецептивного (розуміння), репродуктивного (відтворення), продуктивного (активне використання) та інтегративного (застосування у складніших видах мовленнєвої діяльності). Реалізовані вправи були імплементовані з метою створення умов для системного, цілеспрямованого та поступового розвитку лексичних умінь у говорінні та

письмі відповідно до вікових особливостей семикласників, їхніх навчальних потреб і програмових вимог.

Завдяки цьому упродовж формувального етапу експерименту вдалося забезпечити інтенсивну мовленнєву практику, підвищити рівень мовленнєвої активності учнів, створити можливості для практичного застосування лексики в різних ситуаціях спілкування та контролювати поступове оволодіння учнями лексичними одиницями. Така організація експериментального навчання дозволила отримати об'єктивні, валідні та надійні дані щодо ефективності впровадженого комплексу вправ.

**Порівняльна таблиця рівнів сформованості лексичної компетентності у
говорінні в Експериментальній групі та Контрольній групі
(підсумковий етап)**

Компоненти	КГ			ЕГ		
	В %	С %	Н %	В %	С %	Н %
Точність і доречність використання лексики (<i>Accuracy and Appropriateness</i>)	10%	45%	45%	18%	59%	23%
Діапазон і гнучкість лексики (<i>Range and Flexibility</i>)	16%	34%	50%	17%	63%	20%
Вільне володіння та автоматизм (<i>Fluency and Automaticity</i>)	16%	37%	47%	16%	65%	19%
Рівень складності лексики (<i>Complexity</i>)	10%	34%	56%	15%	60%	25%

**Порівняльна таблиця рівнів сформованості лексичної компетентності у
письмі в Експериментальній групі та Контрольній групі
(підсумковий етап)**

Компоненти	КГ			ЕГ		
	В %	С %	Н %	В %	С %	Н %
Точність і доречність використання лексики (<i>Accuracy and Appropriateness</i>)	10%	20%	70%	17%	58%	25%
Діапазон і гнучкість лексики (<i>Range and Flexibility</i>)	9%	22%	79%	19%	61%	20%
Вільне володіння та автоматизм (<i>Fluency and Automaticity</i>)	8%	12%	80%	20%	57%	23%
Колокаційна компетентність (<i>Collocational Competence</i>)	6%	6%	88%	24%	56%	20%

3.3. Аналіз та узагальнення результатів експериментального дослідження

Експериментальне впровадження комплексу вправ та завдань з метою формування лексичної компетентності в письмі та говорінні здійснювалося впродовж 6 тижнів. Було проведено значний обсяг роботи щодо ознайомлення учнів експериментальної групи з новою методикою, яка, у порівнянні з традиційною, відрізнялася інтерактивним характером, кооперативними видами роботи та з залученням новітніх технологій.

На формувальному етапі експериментального дослідження було здійснено діагностику рівня сформованості лексичної компетентності у двох видах іншомовної діяльності – говорінні та письмі – учнів експериментальної (ЕГ) та контрольної (КГ) груп. Підсумкова діагностика здійснювалась за допомогою впровадження лексичних вправ та завдань (Див. ДОД. Е, Ж)

Середньостатистичні результати діагностики сформованості лексичної компетентності у говорінні в контрольній групі (КГ) продемонстровано в Таблиці 3.3.1. (див. Табл. 3.1.1.)

Табл. 3.3.1.

**Середньостатистичні результати діагностики сформованості лексичної
компетентності у говорінні в Контрольній Групі
(підсумковий етап)**

Критерій	В %	С %	Н %
Точність і доречність використання лексики (<i>Accuracy and Appropriateness</i>)	10 %	45 %	45%
Діапазон і гнучкість лексики (<i>Range and Flexibility</i>)	16 %	34%	50 %
Вільне володіння та автоматизм (<i>Fluency and Automaticity</i>)	16%	37%	47%
Рівень складності лексики (<i>Complexity</i>)	10%	34%	56%

Середньостатистичні результати діагностики сформованості лексичної компетентності у говорінні в Експериментальній групі продемонстровані у Таблиці 3.1.2

Табл. 3.3.2

**Середньостатистичні результати діагностики сформованості лексичної
компетентності у говорінні в Експериментальній групі
(підсумковий етап)**

Критерій	В %	С %	Н %
Точність і доречність використання лексики (<i>Accuracy and Appropriateness</i>)	18%	59%	23%
Діапазон і гнучкість лексики (<i>Range and Flexibility</i>)	17%	63%	20%
Вільне володіння та автоматизм	16%	65%	19%

<i>(Fluency and Automaticity)</i>			
Рівень складності лексики <i>(Complexity)</i>	15%	60%	25%

Середньостатистичні результати діагностики сформованості лексичної компетентності у письмі в Контрольній Групі продемонстровано у Таблиці 3.1.3.

Табл. 3.3.3.

**Середньостатистичні результати діагностики сформованості лексичної компетентності у письмі в Контрольній Групі
(підсумковий етап)**

Критерій	В %	С %	Н %
Точність і доречність використання лексики <i>(Accuracy and Appropriateness)</i>	10%	20%	70%
Діапазон лексики та різноманітність <i>(Range and Variety)</i>	9%	22%	79%
Вільне володіння та автоматизм <i>(Fluency and Automaticity)</i>	8%	12%	80%
Колокаційна компетентність <i>(Collocational Competence):</i>	6%	6%	88%

Середньостатистичні результати діагностики сформованості лексичної компетентності у письмі в Експериментальній групі (ЕГ) продемонстровано у Таблиці 3.3.4.

Табл. 3.3.5.

Критерій	В %	С %	Н %
-----------------	----------------	----------------	----------------

Точність і доречність використання лексики (<i>Accuracy and Appropriateness</i>)	17%	58%	25%
Діапазон і гнучкість лексики (<i>Range and Flexibility</i>)	19%	61%	20%
Вільне володіння та автоматизм (<i>Fluency and Automaticity</i>)	20%	57%	23%
Колокаційна компетентність (<i>Collocational Competence</i>):	24%	56%	20%

Порівняльна таблиця рівнів сформованості лексичної компетентності у говорінні в Експериментальній групі та Контрольній групі демонструє вищу динаміку зростання рівня лексичної компетентності в Експериментальній групі (ЕГ) у порівнянні з Контрольною групою, яка навчалась за традиційною методикою. В контрольній групі (КГ) зростання рівня лексичної компетентності у говорінні мінімальне. (Див табл. 3.3.6)

Табл. 3.3.6

Порівняльна таблиця рівнів сформованості лексичної компетентності у говорінні в Експериментальній групі та Контрольній групі (підсумковий етап)

Компоненти	КГ			ЕГ		
	В %	С %	Н %	В %	С %	Н %
Точність і доречність використання лексики (<i>Accuracy and Appropriateness</i>)	10%	45%	45%	18%	59%	23%
Діапазон і гнучкість лексики (<i>Range and Flexibility</i>)	16%	34%	50%	17%	63%	20%

Вільне володіння та автоматизм (<i>Fluency and Automaticity</i>)	16%	37%	47%	16%	65%	19%
Рівень складності лексики (<i>Complexity</i>)	10%	34%	56%	15%	60%	25%

Порівняльна таблиця рівнів сформованості лексичної компетентності у письмі в Експериментальній групі та Контрольній групі на підсумковому етапі демонструє значне зростання рівня лексичної компетентності в письмі в Експериментальній групі (ЕГ) у порівнянні з Контрольною групою, де підвищення рівня писемної лексичної компетентності не відбулося.

**Порівняльна таблиця рівнів сформованості лексичної компетентності у
письмі в Експериментальній групі та Контрольній групі
(підсумковий етап)**

Компоненти	КГ			ЕГ		
	В %	С %	Н %	В %	С %	Н %
Точність і доречність використання лексики (<i>Accuracy and Appropriateness</i>)	10%	20%	70%	17%	58%	25%
Діапазон і гнучкість лексики (<i>Range and Flexibility</i>)	9%	22%	79%	19%	61%	20%
Вільне володіння та автоматизм (<i>Fluency and Automaticity</i>)	8%	12%	80%	20%	57%	23%
Колокаційна компетентність (<i>Collocational Competence</i>)	6%	6%	88%	24%	56%	20%

Таким чином, проведення діагностики рівня лексичної компетентності у письмі та говорінні учнів 7-го класу на підсумковому етапі підтвердило висунуту гіпотезу про те, що рівень лексичної компетентності у письмі та говорінні учнів 7-го класу зростає за умови імплементації спеціально-розробленого комплексу вправ. Це, у свою чергу, дозволяє констатувати, що розроблений нами комплекс вправ та завдань з метою розвитку англомовного письма та говоріння є ефективним, і його можна застосовувати навчаючи учнів 7-го класу загальноосвітньої школи.

Висновки до третього розділу

Узагальнюючи зміст третього розділу, можна стверджувати, що експериментальна перевірка спеціально розробленого комплексу вправ підтвердила його результативність у формуванні лексичних навичок учнів 7-го класу в говорінні та письмі. На констатувальному етапі діагностика показала переважання середнього й низького рівнів лексичної компетентності в обох групах: учні мали обмежений словниковий запас, недостатньо розвинену гнучкість і складність лексики, значні труднощі з колокаціями, а також із точністю й доречністю використання слів у конкретному комунікативному контексті. Це дало підстави сформулювати гіпотезу про можливість підвищення рівня лексичної компетентності за умови цілеспрямованої імплементації комплексу вправ, орієнтованого на продуктивне використання лексики.

Формувальний етап був організований у спосіб, що забезпечив порівнянність умов навчання в експериментальній і контрольній групах, за винятком упровадження нового комплексу вправ лише в ЕГ. Система завдань ґрунтувалася на принципах комунікативності, ситуативності, інтерактивності та поетапної автоматизації лексичного матеріалу. У говорінні це виявлялося через рольові ігри, парні й групові обговорення, ситуативні діалоги, завдання на висловлення думки, що створювали умови для спонтанного вживання лексики. У письмі учні працювали з різними типами текстів, виконували вправи на заповнення пропусків, редагування, складання структурованих письмових

висловлювань, що сприяло розвитку точності, різноманітності й колокаційної правильності слововживання. Важливо, що вправи були підібрані з урахуванням вікових особливостей семикласників і поступово ускладнювалися, забезпечуючи перехід від репродуктивного до продуктивного рівня.

Результати підсумкової діагностики переконливо засвідчили позитивну динаміку саме в експериментальній групі. Порівняльний аналіз показників продемонстрував зростання частки учнів з високим і середнім рівнем сформованості лексичної компетентності у говорінні та письмі за всіма критеріями: точність і доречність уживання лексики, діапазон і гнучкість словника, вільне володіння й автоматизм, рівень складності та колокаційна компетентність. У контрольній групі, де навчання здійснювалося за традиційною методикою, зміни виявилися мінімальними й не призвели до якісного перерозподілу учнів між рівнями. Це дає підстави стверджувати, що саме запропонований комплекс вправ є визначальним чинником покращення лексичної компетентності.

Отже, експериментальне дослідження підтвердило висунуту гіпотезу про ефективність спеціально розробленого комплексу вправ для формування лексичних навичок учнів 7-го класу в усному та писемному мовленні. Застосування цього комплексу забезпечує системний вплив на всі компоненти лексичної компетентності, підвищує мовленнєву активність і мотивацію школярів, створює умови для переходу лексики з пасивного до активного словника. Отримані результати дозволяють рекомендувати розроблену методику для використання у практиці навчання англійської мови в загальноосвітній школі та розглядати її як перспективний напрям подальшого удосконалення лексичного компонента іншомовної підготовки учнів.

ВИСНОВКИ

У нашому дослідженні проведено всебічне теоретичне, методичне та експериментальне обґрунтування ефективності спеціально розробленого комплексу вправ, спрямованого на формування лексичної компетентності учнів 7-го класу у говорінні та письмі. Робота дала змогу уточнити зміст поняття «лексична компетентність», визначити її структурні компоненти та охарактеризувати роль лексичного розвитку в загальній системі іншомовної комунікативної підготовки школярів. Окреслено також психолого-лінгвістичні особливості засвоєння лексики підлітками, що є важливими для побудови ефективної методики.

У теоретичній частині систематизовано наукові підходи до розуміння лексичної компетентності та визначено її інтегративний характер: поєднання точності, доречності, гнучкості, різноманітності та автоматизму слововживання. Описано взаємозв'язок лексики з іншими компонентами мовленнєвої компетентності та підкреслено важливість поетапного оволодіння новими лексичними одиницями. Проведений аналіз дослідницьких джерел засвідчив значення використання наочних, текстових та інтерактивних матеріалів для розвитку словникового запасу учнів середньої школи.

Методична частина охоплює розробку комплексу вправ, зорієнтованого на формування різних аспектів лексичної компетентності в усному та писемному мовленні. Вправи побудовані відповідно до принципів комунікативності, ситуативності та поступового ускладнення. Вони передбачають активну взаємодію учнів, створення реальних або наближених до реальних ситуацій спілкування, розвиток уміння точно та логічно висловлювати думки, застосовувати тематичну лексику у власних висловлюваннях.

Експериментальна перевірка підтвердила результативність розробленого комплексу. Порівняльний аналіз показників контрольної та експериментальної груп продемонстрував суттєві якісні зміни у розвитку лексичної компетентності учнів ЕГ. Значно зросли показники точності та доречності слововживання,

збагатився активний словник, покращилася гнучкість і складність лексики, а також рівень автоматизму та колокаційної правильності. Ці зміни супроводжувалися підвищенням мотивації та мовленнєвої активності школярів.

Отримані результати підтверджують, що впровадження спеціально розробленого комплексу вправ є дієвим способом підвищення рівня лексичної компетентності учнів 7-го класу, а також сприяє розвитку їхньої іншомовної комунікативної готовності як у говорінні, так і в письмі. Запропонована методика може бути успішно використана вчителями загальноосвітніх закладів як ефективний інструмент удосконалення лексичного компоненту навчання англійської мови.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розширенням комплексу вправ, модернізацією методики з використанням цифрових інструментів, а також адаптацією розробленої системи для навчання інших вікових категорій та видів мовленнєвої діяльності.

CONCLUSIONS

In this study, a comprehensive theoretical, methodological, and experimental justification of the effectiveness of a specially designed set of exercises aimed at developing the lexical competence of 7th-grade students in speaking and writing was carried out. The research made it possible to clarify the concept of “lexical competence,” identify its structural components, and outline the role of lexical development within the broader system of foreign language communicative competence. The study also highlighted the psycholinguistic characteristics of vocabulary acquisition in early adolescence, which are essential for designing an effective teaching methodology.

The theoretical part systematized existing scholarly approaches to understanding lexical competence and emphasized its integrative nature, which includes accuracy, appropriacy, flexibility, variety, and automaticity of lexical use. The interconnectedness of vocabulary with other components of communicative competence was described, and the importance of a staged approach to vocabulary acquisition was underscored. The analysis of scholarly sources confirmed the value of using visual, textual, and interactive materials to support the development of vocabulary in middle-school learners.

The methodological section presented a set of exercises aimed at developing various aspects of lexical competence in both oral and written communication. The exercises were designed in accordance with the principles of communicativeness, situationality, and gradual complexity. They encourage active learner interaction, create authentic or semi-authentic communicative contexts, and foster learners’ ability to express ideas logically and precisely while using thematic vocabulary in their own speech.

The experimental verification confirmed the effectiveness of the proposed set of exercises. A comparative analysis of the results from the control and experimental groups demonstrated significant qualitative progress in the lexical competence of students in the experimental group. Notably, the accuracy and appropriacy of lexical

use improved, students' active vocabulary expanded, and their lexical flexibility, complexity, automaticity, and collocational competence increased considerably. These improvements were accompanied by higher motivation and greater communicative engagement among the learners.

The findings indicate that implementing the specially designed set of exercises is an effective means of enhancing the lexical competence of 7th-grade students and contributes to strengthening their overall communicative readiness in both speaking and writing. The proposed methodology can be successfully used by English language teachers as an efficient tool for improving the lexical component of foreign language instruction.

Future research may focus on expanding the set of exercises, integrating digital tools into the methodology, and adapting the developed system for other age groups and additional types of communicative activities.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдигаликова М. Інноваційні методики навчання іноземних мов. Індійський журнал науки і техніки. 2016. Вип. 9(22). С. 1–7. (дата звернення: 05.12.2025)
2. Вовк Л. Лексична складність академічного письма студентів-аспірантів: аналіз показників і стратегій розвитку. Науковий вісник НУБіП України. Серія: Філологічні науки. 2023. (дата звернення: 03.12.2025)
3. Коломінова О. О. Методика навчання англійської мови у середній школі. Київ : Освіта, 2012. (дата звернення: 03.12.2025)
4. Ніколаєва С. Ю. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах. Київ : Ленвіт, 2013. (дата звернення: 0.12.2025)
5. Пікулицька Л. В. Суть і характеристика монологічного мовлення під час вивчення РМІ у вищій школі. (дата звернення: 04.12.2025)
6. Agustin M. Lexical errors in students' English writing: Causes and pedagogical implications. UKMC Journal of Linguistics and Communication. 2023. (date of access: 04.12.2025).
7. Al-Qahtani A. The role of lexical chunks in promoting English writing competence among foreign language learners in Saudi Arabia. Arab World English Journal. 2022. (date of access: 01.12.2025).
8. Arends R. Learning to teach. New York : McGraw-Hill Inc., 1991. (date of access: 29.11.2025).
9. Bachman L. F. Fundamental Considerations in Language Testing. Oxford : Oxford University Press, 1990. (date of access: 06.12.2025).
10. Brown H. D. Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy. Longman, 2001. (date of access: 06.12.2025).
11. Chen L., Han Y. Using model texts to enhance lexical features in EFL students' writing. Frontiers in Education. 2022. (date of access: 04.12.2025).
12. Cuddon J. A. A dictionary of literary terms and literary theory. John Wiley & Sons, 2013. 802 p. (date of access: 02.12.2025).

13. Dehqanova S. Developing learners' lexical competence in writing through vocabulary instruction techniques. *European International Journal of Multidisciplinary Research*. 2023. (date of access: 02.12.2025).
14. Dizon G., Tang D. Comparing the efficacy of digital flashcards versus paper flashcards to improve receptive and productive L2 vocabulary. *The EUROCALL Review*. 2017. (date of access: 04.12.2025).
15. Ellis R. *Understanding Second Language Acquisition*. Oxford : Oxford University Press, 2015. (date of access: 04.12.2025).
16. Godwin-Jones R. Emerging technologies: From memory palaces to spacing algorithms: approaches to second language vocabulary learning. *Language Learning & Technology*. 2010. (date of access: 06.12.2025).
17. Harmer J. *The Practice of English Language Teaching*. 4th ed. London : Longman, 2007. (date of access: 04.12.2025).
18. Harmer J. *The Practice of English Language Teaching*. Pearson Education, 2015. (date of access: 05.12.2025).
19. Hedge T. *Teaching and Learning in the Language Classroom*. Oxford : Oxford University Press, 2000. (date of access: 06.12.2025).
20. Kamalja D., Khatik S., Hitesh T. Modern Approaches and Methods in Teaching English Language. *International Journal of Research & Innovation*. 2014. Vol. 2(3). P. 8–12. (date of access: 06.12.2025).
21. Karpicke J. D., Roediger H. L. Repeated retrieval during learning is the key to long-term retention. *Journal of Memory and Language*. 2007. (date of access: 05.12.2025).
22. Lee S., Kim J. Written versus spoken production: Comparing lexical complexity across modes in second language English. *Frontiers in Psychology*. 2023. (date of access: 05.12.2025).
23. Li J., Zhang T. Error analysis in foreign language writing: Lexical versus grammatical errors among high school learners. *Frontiers in Education*. 2025. (date of access: 04.12.2025).

24. Nakata T. Effects of expanding and equal spacing on second language vocabulary learning. *Studies in Second Language Acquisition*. 2015. (date of access: 01.12.2025).
25. Nation I. S. P. *Learning Vocabulary in Another Language*. 2nd ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2013. (date of access: 04.12.2025).
26. Nasution R. Lexical density and variation across grade levels in EFL learners' writing. *EDUCAFL Journal*. 2024. (date of access: 02.12.2025).
27. Schmitt N. *Vocabulary in Language Teaching*. Cambridge : Cambridge University Press, 2000. (date of access: 02.12.2025).
28. Thornbury S. *How to Teach Vocabulary*. Harlow : Pearson Education Limited, 2002. (date of access: 05.12.2025).
29. Ur P. *A Course in English Language Teaching*. Cambridge : Cambridge University Press, 2012. (date of access: 04.12.2025).
30. Webb S. Receptive and productive vocabulary learning: The effects of reading and writing on word knowledge. *Studies in Second Language Acquisition*. 2005. (date of access: 01.12.2025).
31. Wu X., Chen Y. The role of L2 vocabulary knowledge in writing proficiency: The mediating effect of fluency. *AWEJ*. 2023. (date of access: 05.12.2025).
32. British Council – LearnEnglish Teens. URL: <https://learnenglishteens.britishcouncil.org> (date of access: 04.12.2025).
33. British Council – LearnEnglish Teens (Writing Skills). URL: <https://learnenglishteens.britishcouncil.org/skills/writing> (date of access: 04.12.2025).
34. ESLprintables. URL: <https://www.eslprintables.com> (date of access: 04.12.2025).
35. LearnEnglish Kids – British Council. URL: <https://learnenglishkids.britishcouncil.org> (date of access: 04.12.2025).
36. Liveworksheets. URL: <https://www.liveworksheets.com> (date of access: 04.12.2025).

37. Овсейчук К. В. URL: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/4964/Овсейчук%20К.В.%20.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (date of access: 04.12.2025).
38. URL: <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/09d0b30e-c5c9-40db-969a-a1c88ae27c/content> (date of access: 04.12.2025).
39. URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/10/Стаття-3.pdf> (date of access: 04.12.2025).
40. URL: <https://studfile.net/preview/7007596/page:15/> (date of access: 04.12.2025).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Exercise 1. Writing Task “My School Day”

Task: Write a short text (80–100 words) about your usual school day. Use at least 8 words from the list:

subject, break, classroom, homework, timetable, uniform, lesson, project, teacher, lunchtime.

Your text must:

- *be logical and well-structured;*
- *contain correct and appropriate vocabulary;*
- *include correct collocations (e.g., have a break, do homework, favourite subject).*

Exercise 2. Fill-in Exercise “My Hobby Journal”

Task: Fill in the gaps with the correct words.

Words: (guitar, weekend, because, relaxing, with, every, helps, favourite)

Text:

My _____ hobby is playing the _____. I usually play _____ my friends. I practise _____ day after school and on _____. It _____ me forget about problems and feel _____. I love this hobby _____ it makes me happy.

Exercise 3. Writing Task “A Day in a Healthy Life”

Task: Write a short essay (80–100 words) describing a day of healthy eating. Use at least 8 words from the list:

breakfast, snack, fruit, vegetables, meal, water, healthy, dinner, bread, sugar.

Guiding questions:

- *What do you usually eat for breakfast?*
- *What do you drink during the day?*

- *What healthy meals do you prefer?*
- *Do you eat fast food? Why/why not?*

Your text should:

- *be logically structured;*
- *demonstrate correct use of topic vocabulary;*
- *include natural lexical combinations (e.g., eat vegetables, drink water, healthy meal).*

ДОДАТОК Б

Exercise 1. “Classroom Rules” — Speaking Task

Task: Work in pairs or individually. Create five classroom rules using the vocabulary of the topic School Life and the modal verbs must / should / shouldn't.

Example:

We must be quiet during the lesson.

We shouldn't use phones in the classroom.

Exercise 2. “Find Someone Who...” — Speaking Interaction (Hobbies)

Task: Move around the classroom and ask your classmates questions about their hobbies. Ask at least five classmates the following questions:

- *Do you like...?*
- *How often do you...?*
- *Who do you usually ... with?*

After that, present a short oral summary.

Example: Three students in our class like drawing. Two students play football every weekend...

Exercise 3. Role-play “At the Airport”

Task: Work in pairs. Create a dialogue of 8–10 lines, using vocabulary such as: ticket, luggage, boarding pass, gate, flight, suitcase, passport, seat. Student A — a

passenger, Student B — a check-in officer at the airport. Create a dialogue using the prompts:

- Greeting each other
- Asking for the passport
- Asking where the passenger is flying
- Asking about luggage (Have you got any bags?)
- Asking about the seat (window or aisle seat?)
- Giving the boarding pass
- Saying where the gate is
- Wishing a good flight

ДОДАТОК В

Exercise 1. Vocabulary in Context: “At Home”

Task: Choose the correct word from the list and complete the sentences.

Words: comfortable, tidy, posters, neighbours, repair, quiet, modern, space

- My room is very _____ and bright.
- I always keep my room _____.
- I like decorating my walls with cool _____.
- Our _____ are very friendly.
- We need to _____ the old chair.
- I prefer living in a _____ house.
- There is a lot of _____ for my things.

Exercise 2. Sentence Construction

Task: Use the words below to write 5 grammatically correct sentences.

Words: kitchen, delicious, rarely, prepare, ingredients, meal

Your sentences must show:

- correct grammar
- appropriate lexical usage
- variety in sentence structure

Exercise 3. Short Writing: “My Ideal Room”

Task: Write 80–90 words. Include:

- *description of furniture*
- *colours*
- *what you do in this room*
- *why you like it*

Use at least 10 words from this list: sofa, carpet, curtains, shelf, lamp, tidy, comfortable, study, relax, decorate, posters, plants

ДОДАТОК Д

Exercise 1. Fill-in-the-blank “Healthy Habits”

Task: Complete the sentences

Words: (exercise, energy, avoid, fresh, harmful, habit, drink, choose)

It is important to _____ unhealthy snacks.

I always _____ water during the day.

Morning _____ gives me more _____.

Eating _____ fruit and vegetables is good for your health.

Watching too much TV is a _____ habit.

We should _____ healthy meals every day.

Exercise 2. Matching Task

Task: Match the words with their definitions

Word	Definition
1. pollution	a) food you eat between meals
2. recycle	b) use again materials like paper or plastic
3. snack	c) damage to air, water, or land
4. reduce	d) to make something smaller or less

Exercise 3. Writing Task “How I Stay Healthy”

Task: Write 70–90 words. Include:

your daily habits;

food you eat;

how you stay active;

one bad habit you want to change.

Use at least 8 words from the topic: healthy, vegetables, routine, exercise, avoid, drink, fresh, harmful, energy, meals

ДОДАТОК Е

Exercise 1. Speaking Prompt “If I Were a Teacher...”

Task: Choose 4–5 questions from the list and answer them orally. Speak for 1–2 minutes.

Questions:

- *If I were a teacher, what subject would I teach?*
- *What rules would I have in my classroom?*
- *How would I make lessons interesting?*
- *What homework would I give?*
- *What kind of students would I be strict with?*
- *Would I use games or projects in my lessons?*
- *What rewards would I give to the best students?*
- *What would I change in my school?*

Your answer must include:

- *at least 8 topic-related words,*
- *1–2 conditional sentences,*
- *clear and logical structure.*

Exercise 2. Role-play “Weekend Planner”

Task: Work in pairs. Create a dialogue of 8–10 lines using the prompts and vocabulary from the topic.

Prompts:

- *Let's go _____ this Saturday.*
- *I can't, because _____.*
- *What about _____ on Sunday?*
- *Sounds good! What time?*
- *Let's meet at _____.*
- *Should we invite _____?*
- *Great idea! We can _____ together.*
- *OK, see you then!*

Use vocabulary: play football, watch films, go shopping, meet friends, visit grandparents, ride a bike, etc.

Exercise 3. Speaking Prompt “My Green School”

Task: In groups or individually, describe your idea of a “green school.” Include answers to at least 4 questions:

- *How can we save energy at school?*
- *What can we recycle?*
- *How can we make the school garden greener?*
- *Should we use paper or digital notebooks?*
- *What eco-projects could students organize?*
- *How can teachers support ecological habits?*

Your speech must:

- *last 1–2 minutes,*
- *include at least 7 words from the topic (recycle, save energy, protect nature, plant trees, pollution, waste, electricity, etc.).*

ДОДАТОК Ж

Exercise 1. Writing Task “My Last Trip”

Task: Write a short story (90–110 words) about your last trip. Use at least 10 words: travel, plane, hotel, beach, passport, luggage, souvenir, ticket, journey, sightseeing.

Your text must include:

- 3–4 sentences in Past Simple,
- a clear structure (beginning–middle–ending),
- appropriate and varied vocabulary.

Exercise 2. Matching Task “Healthy or Unhealthy?” + Written Explanation

Task: Sort the foods into two groups. Then write 5–6 sentences explaining your choices. Food: chocolate, salad, pizza, apple, fries, yogurt, orange juice, hamburger.

Table for sorting:

Healthy food	Unhealthy food

Then explain your decisions using expressions such as:

because..., it contains..., it is good/bad for health..., it has too much sugar/fat...

Exercise 3. Fill-in Exercise “Green Habits” + Sentence Writing

Task: Fill in the gaps using the correct word. Then write 3 original sentences using any of these words.

Words: (save, throw, recycle, use, protect, plant, turn off, walk)

- We should _____ paper and glass.
- Don’t _____ rubbish in the street.
- Always _____ the lights when you leave a room.
- We must _____ water and electricity.
- It’s good to _____ trees in your yard.
- People should _____ animals from pollution.
- Try to _____ to school instead of driving.
- _____ cloth bags instead of plastic ones.

Then write 3 sentences using any of the words above in your own context.